

Mendelova univerzita v Brně
Institut celoživotního vzdělávání

Hodnoty a hodnotová orientace adolescentů

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Petr Hlad'o, Ph.D.

Vypracovala:
Ing. Kateřina Makovská

Brno 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Hodnoty a hodnotová orientace adolescentů „vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v přiloženém seznamu literatury. Bakalářská práce je školním dílem a může být použita ke komerčním účelům jen se souhlasem vedoucího bakalářské práce a ředitelky vysokoškolského ústavu ICV Mendelovy univerzity v Brně.

V Brně, dne:

Podpis studenta:

Poděkování

Chtěla bych poděkovat svému vedoucímu diplomové práce PhDr. Petru Hlad'ovi, Ph.D. a Ing. Evě Hrudové, Ph.D. za cenné rady, náměty a odbornou pomoc. Dále bych chtěla poděkovat Ing. Kristýně Krčmové za korekturu diplomové práce. Největší díky patří celé mojí rodině za velkou podporu při studiu.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá problematikou hodnot, hodnotové orientace adolescentů. V teoretické části práce jsou definovány základní pojmy, jako jsou hodnoty, hodnotová orientace aj. Dále je problematika hodnot a hodnotové orientace vztažena k ontogenetickému období adolescence a jeho specifikům, jehož stručná charakteristika je rovněž součástí této části práce. V praktické části bakalářské práce je popsána metodologie a výsledky průzkumu, v němž je zjišťováno, které hodnoty jsou pro adolescenty důležité. Použitou výzkumnou technikou je dotazník. Kvantitativní data jsou zpracována základními statistickými postupy a zobrazena ve formě tabulek a grafů. V závěru práce jsou shrnuty a diskutovány zjištěné poznatky a jejich přínos pro pedagogickou praxi.

KLÍČOVÁ SLOVA

hodnota, hodnotová orientace, adolescence.

ABSTRACT

Bachelor thesis deals with the issue of values, value orientation of adolescents. In the theoretical part of the work are defined basic concepts such as values, value orientation, etc. In addition, the issue of values and value orientation relative to the ontogenetic period of adolescence and its specificities, whose characteristics is also part of this part of the work. In the practical part of the thesis describes the methodology and results of the survey, in which it is established, that values are important for adolescents. Applied research technique is the questionnaire. Quantitative data is handled by the basic statistical procedures and is displayed in the form of tables and charts. At the end of the work are summarized and discussed findings and their contribution to teaching practice.

KEY WORDS

value, value orientation, adolescence

OBSAH

1	Úvod.....	9
2	Cíle bakalářské práce	10
3	Materiál a metodika zpracování.....	11
4	Současný stav řešené problematiky	13
4.1	Adolescence	13
4.2	Hodnoty.....	15
4.2.1	Hodnoty v dějinách.....	16
4.2.2	Klasifikace hodnot	17
4.2.3	Hodnotový fetišismus	22
4.2.4	Hodnotová orientace	22
4.2.5	Výchova k hodnotám	25
4.2.6	Přístupy ke zkoumání hodnotových orientací.....	26
5	PRAKTICKÁ ČÁST	33
5.1	Ekonomická prosperita společnosti (bohatství státu, HDP...).....	34
5.2	Ochrana životního prostředí.....	36
5.3	Každý je zodpovědný za sebe a své jednání	38
5.4	Každý jedinec je zodpovědný i za jiné lidi a celé společenství (solidarita s druhými).....	40
5.5	Ekonomika má být řízena tržními mechanismy a individuálními zájmy lidí ..	42
5.6	Ekonomika a společnost má být řízena státem (regulace, apod.)	44
5.7	Materiální hodnoty, peníze, majetek.....	45
5.8	Bezpečnost lidí i na úkor částečného omezení svobody jednotlivce	47
5.9	Volný prostor pro jednání lidí (svoboda jednotlivce)	49
5.10	Smyslové prožitky, užívání života	51
5.11	Poznání a rozvoj sebe sama, duchovní a myšlenkové podněty	53
5.12	Dávat druhým lidem (nezištně jim věnovat svůj čas, pomoc...).....	55
5.13	Získávat od druhých lidí (dostávat jejich čas, pomoc...)	57
5.14	Emancipace žen (rovné podmínky v zaměstnání, domácnosti apod.).....	59
5.15	Drogy patří k životu lidí v moderní společnosti	61
5.16	Víra, posmrtný život, mystično	63
5.17	Mezilidské vztahy.....	65
5.18	Kariéra, úspěšnost v zaměstnání/podnikání	67
5.19	Náboženství	69
5.20	Právo ženy rozhodovat o svém těhotenství	71
5.21	Srovnání hodnot podle jednotlivých věkových kategorií.....	73
5.22	Srovnání hodnot podle pohlaví.....	78

5.23	Srovnání hodnot podle důležitosti, kterou jim přiřadili respondenti bez ohledu na pohlaví, věk	79
6	Diskuse.....	80
7	Závěr	82
8	Seznam použité literatury	84
9	PŘÍLOHY	86

1 ÚVOD

Jako téma své bakalářské práce jsem zvolila „Hodnoty a hodnotová orientace adolescentů“. Důvodů, proč jsem si vybrala toto téma, bylo hned několik. Prvním a rozhodujícím impulsem byla má profese. Jako pedagožka na střední odborné škole jsem v denním kontaktu s touto věkovou skupinou a mohu tedy pozorovat a vnímat hodnoty studentů a zároveň sledovat i změny u střídajících se generací. V období adolescence prochází člověk obdobím hledání smyslu života, často se ohlíží na své okolí, je citlivý k vnímání své osoby okolím, velmi citlivě vnímá svět kolem sebe, záleží mu na mínění okolí, a naopak vnímá, jak okolí reaguje na něho. Cílová skupina, na kterou jsem svoji práci zaměřila, je tvořena mladými lidmi ve věku 15-20 let, jsou to studenti VOŠ a SOŠ Bystřice nad Pernštejnem prvního až čtvrtého ročníku.

Teoretická část mojí bakalářské práce je rozdělena na několik kapitol. První kapitola se zabývá a vymezuje pojem adolescence. Druhá kapitola se zabývá hodnotami, pojmem hodnota, hodnotami v dějinách, klasifikací hodnot dle jednotlivých autorů, hodnotovým fetišismem, hodnotovou orientací dále vývojem hodnotové orientace v předposlední kapitole se zabývám výchovou k hodnotám a poslední kapitola pojednává o přístupech ke zkoumání hodnotových orientací. Praktická část by měla poskytnout výsledky průzkumu na střední odborné škole, který pojednává právě o tom, jaké hodnoty dnešní studenti vyznávají a upřednostňují.

Cílem mé práce je zjistit jaké hodnoty jsou pro studenty důležité, jak se mění hodnoty a porovnat je. Pro zjištění závěrů jsem použila metodu písemného dotazování, vyšla jsem ze Sakovy metody párových hodnot.

2 CÍLE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Cílem teoretické části bakalářské práce je definovat pojem hodnota, dále objasnit vývoj hodnot v dějinách lidstva. Popsat klasifikaci hodnot dle přístupu jednotlivých autorů. Objasnit pojem hodnotový fetišismus. Definovat hodnotovou orientaci a faktory, které ji utvářejí, dále je cílem teoretické části bakalářské práce podat přehled vývoj hodnotové orientace mladých lidí, důležitosti výchovy dětí a dospívajících k hodnotám. Cílem poslední kapitoly v teoretické části méj bakalářské práce je srovnání přístupů jednotlivých autorů ke zkoumání hodnotových orientací. Cílem praktické části bakalářské práce je zjistit, jaké hodnoty mají studenti na střední škole, kde působím jako učitelka odborných předmětů a zároveň i třídní učitelka. Dílčími cíli jsou zjištění významu jednotlivých hodnot pro studenty, sestavení hodnotového žebříčku na základě odpovědí respondentů a to: pro všechny studenty jako celek, jednotlivé věkové skupiny, dále pro skupinu dívek a chlapců a v rámci těchto skupin ve věkových kategoriích 16-20 let. Tato zjištění budou sloužit jako další vodítko pro práci se studenty, protože učitel, aby mohl pochopit svoje studenty, tak je musí znát z více stránek než jen z vyučovacích hodin, pomůžou mně pochopit jejich nelehké životní období a tím mi umožní i lepší práci s nimi.

3 MATERIÁL A METODIKA ZPRACOVÁNÍ

Jako materiál pro zpracování teoretické části bakalářské práce sloužilo studium literatury, a to zejména odborných knih, časopisů, studií, internetových stránek, konzultace se svým vedoucím bakalářské práce. Při studiu materiálů jsem analyzovala daný textu, dále jsem ho zpracovávala, srovnávala s jinými materiály a syntetizovala tak poznatky z jednotlivých zdrojů.

V praktické části jsem použila jako metodu pro sběr dat o hodnotách adolescentů dotazník vlastní konstrukce. V sestrojování dotazníku jsem se inspirovala Sakovou metodou párových hodnot (Sak, 1985). V dotazníku jsem hodnoty rozdělila na jednotlivé, nedávala jsem je do kontrastu párů. Některé hodnoty jsem vyřadila, protože jsem považovala za zbytečné uvádět obě, jiné jsem sloučila do jedné otázky, aby se zbytečně neopakovaly.

Dotazník poskytuje možnost získat údaje od velkého počtu respondentů a je časově poměrně nenáročný, neboť na otázky odpovídá větší počet respondentů současně. Jedná se tedy o kvantitativní výzkum. Nevýhoda může být v tom, že některé položky v dotazníku nemusí být vhodně formulovány, respondent jim správně neporozumí. Abych se vyvarovala těmto problémům, provedla jsem předvýzkum s 10 studenty, kteří dále nebyli součástí výzkumu. Vzhledem k tomu, že se respondenti při odpovědích nesetkali s většími problémy, mohla jsem po menších korekcích přistoupit k provedení vlastního výzkumu. V úvodu jsem studenty seznámila, proč se na ně obracím, aby neměli strach ani jiné zábrany při vyplňování dotazníků, neopomněla jsem dodat, že jde o anonymní dotazník, který poslouží pouze jako podklad pro zpracování bakalářské práce. Anonymní dotazník má tu výhodu, že studenti nemuseli mít strach vyjádřit svůj názor a jsou ve svých výpovědích upřímnější. Připojila jsem pokyny pro vyplňování dotazníku a poděkování za spolupráci. Dotazník má i svá úskalí. Respondent v něm může různým způsobem ovlivňovat své výpovědi. Může se snažit jevit společensky lepší nebo naopak horší.

Dotazník obsahuje 20 otázek uzavřených a 1 otázku otevřenou, kde mohli studenti dopsat hodnoty, které považují za důležité a nenašli je v seznamu dvaceti předcházejících hodnot. Studenti měli za úkol přiřadit ke každé hodnotě číslo od jedné do dvaceti, kdy jedničku dostala hodnota, které přiřadili největší důležitost a dvacítku

ta hodnota, která se jim jevila jako nejméně důležitá. Při závěrečném zpracování, vyhodnocování, jsem tuto bodovou škálu převrátila, tzn., že 1 bod dostala nejméně důležitá a 20 bodů nejdůležitější hodnota. Součástí dotazníku byly i položky, které předcházely vlastnímu výzkumu, jako byl věk dotazovaného, zda se jedná o muže či ženu. Průzkumu pro moji bakalářskou práci se zúčastnilo 72 studentů prvního až čtvrtého ročníku VOŠ a SOŠ Bystřice nad Pernštejnem. Věkové rozpětí respondentů bylo 16 až 20 let. Výzkumu se zúčastnilo 36 dívek a 36 hochů, z toho bylo 14 šestnáctiletých studentů, 10 sedmnáctiletých, 20 devatenáctiletých a 9 dvacetiletých.

4 SOUČASNÝ STAV ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY

4.1 Adolescence

Termín adolescence je odvozen z latinského slovesa „adolescere“, což znamená dorůstat, dospívat, mohutnět. Termín pro toto období byl poprvé použit v 15. století. Označení adolescence je typické hlavně pro psychologii, lékařské vědy používají pro toto období označení dospívání nebo dorost, také se můžeme v sociologii a pedagogice setkat s označením mládež. V tomto období života dochází ke komplexní přeměně osobnosti v oblasti sociální, psychické, somatické (Macek, 2003). Podstatným úkolem adolescence je dosažení zralé a kultivované osobnosti (Čačka, 2000). Evropská psychologie adolescenci tradičně odděluje od pubescence, která je ohraničená časovým intervalem 11–15 let. V současnosti se od takového rozlišení upouští a odborníci se přiklánějí k jednotnému názvu adolescence pro celé období mezi dětstvím a dospělostí (Kraus, 2006). U jednotlivých autorů se věkové vymezení liší. Většina z nich adolescenci charakterizuje věkovým rozpětím mezi 15. – 22. rokem.

Macek (2003) rozděluje adolescenci na tři fáze:

- fáze – časná adolescence, která se nachází v rozpětí mezi 10 (11) – 13 rokem,
- fáze – střední adolescence, vymezená věkem 14 – 16 let,
- fáze – pozdní adolescence trvá od 17 do 20 (22) let.

Začátek tohoto období souvisí s plnou reprodukční zralostí. Časově vyplňuje adolescence 2. desetiletí života. Závěr tohoto období nastává obvykle dosažením psychické a ekonomické nezávislosti (Macek, 2003). Dospívání je dobou celkové psychosociální proměny, kdy se mění osobnost dospívajícího, jeho pozice. Toto se projevuje především dosažením rovnováhy mezi vnitřním světem a sociální interakcí se světem vnějším (Kuric, 2000). V tomto období získává adolescent nové role, které jsou spojené s vyšší sociální prestiží. Plná závislost na rodině je obvykle ukončená, zklidňují se a stabilizují vztahy s rodiči, partnerské vztahy bývají již mnohem zralejší. Hraje zde velkou roli vliv vrstevníků. V tomto období si vytvářejí mladiství vlastní kulturu, která se projevuje především v demonstrování potřebě volnosti, experimentování. V této etapě života se výrazně mění i postoje k budoucnosti, současnost i budoucnost jsou stejně důležité. Budoucnost berou v úvahu až tehdy, jestliže je aktuální životní situace

neuspokojující a budoucnost berou jako období idealizovaného vyřešení stávajícího problému (Vágnerová, 2000). Pro toto období je typická schopnost používat nové způsoby řešení, myšlení, flexibilita. Adolescenti preferují rychlá jednoznačná zásadní řešení, vedoucí k jistotě. Kompromis je chápán jako řešení méně kvalitní a nežádoucí. Dotváří se vztah k výkonu. Jednou z nejdůležitějších součástí adolescence je tělesný vzhled. Pokud dospívající odpovídá aktuálnímu ideálu krásy, vytváří si oporu vlastního sebevědomí, potřebuje se líbit jiným i sobě, aby se ubezpečil o své hodnotě. Zevnějšek je prostředkem k dosažení sociální prestiže a akcepce. Podle Vágnerové (2003) v období adolescence můžeme pokračující proces osamostatňování a rozvoje identity rozdělit na dvě fáze:

- Fáze postupné stabilizace znamená, že na počátku dospívání dochází urovnání vztahů s rodiči, což znamená, že dospívající dosáhl určité samostatnosti a nemá potřebu reagovat demonstrativními projevy. Adolescent může kolísat mezi odmítáním a opětovným přijímáním rodiny. Vyústěním tohoto kolísání je zklidnění adolescenta, který si najde cestu, jak vycházet s rodiči a přitom si umí udržet samostatnost.
- Fáze psychického osamostatnění je fází, kdy dochází k plné individualizaci jedince a vytvoření jedinečné osobnosti, čemuž předcházelo experimentování s identitou a hledáním varianty, jenž by mu nejlépe vyhovovala. Většinou si svoji identitu vytvářejí nápodobou vzorů, které znají a považují je za přijatelné, ale samostatně vytvářená identita bývá originálnější a v budoucnu bude lépe odolávat různým tlakům. Sebehodnocení adolescenta se nakonec příliš neliší od hodnocení ostatních lidí. Dává jeho existenci určitý řád a smysl.

Postupně dochází k rozdělení mužské a ženské role, zejména v rozvoji partnerství. Dívky dozrávají rychleji psychicky i biologicky. Na konci dospívání objevují potřebu citové vazby a péče o závislou bytost (dítě). Dívky svoji identitu naplňují spíše spoluprací než soupeřením. Dívky v tomto období nejsou tak motivovány k experimentování, hledají spíše stabilitu. Společnost od dívek v tomto období očekává, že budou uchovávat obecně uznávané hodnoty a normy pro další generaci. Chlapci v období dospívání považují za nejdůležitější svoji vlastní individuální identitu, která je dána výkonem, kompetencemi a dosaženou sociální pozicí. Svoji vlastní identitu, na rozdíl od dívek, naplňují soupeřením a vlastní dominancí. Pro adolescenty není vidina

dospělosti příliš atraktivní, protože je spojena se zodpovědností a určitým omezením, většinou se snaží, tuto dobu co nejvíce oddálit a tím se tak dostávají do mezifáze adolescentního moratoria (Taxová, 1987).

4.2 Hodnoty

Jak definovat pojem hodnota? Denně jsme vystaveni tlaku okolí, abychom hodnotili a dělali závěry a zároveň jsme hodnoceni. Jak ale přesně definovat samotný pojem? Původem a povahou hodnot se zabývá věda axiologie. Axiologie (řecké slovo axiá = hodnota, cennost) je nauka o hodnotách, jejich povaze, místě a vztazích. Pojem hodnota má mnohé významy. Neskřývá se zde čistě černobílý výklad. Pokud zjistíme, že něco má či nemá nějakou hodnotu, většinou nedostaneme odpověď, že ta daná situace, věc, řekněme „hodnocený objekt“, je dobrá či špatná, černá nebo bílá. Hodnotou daného objektu je umístění v žebříčku hodnot. Ale kdo tento žebříček vytváří? Jsme to my lidé. Společnost, ve které žijeme, kulturní obyčeje, tradice, rodina. A proto také nemáme obecné měřítko. V přírodních vědách hodnotu nejčastěji vyjadřujeme nějakým číselným údajem, v ekonomii je to něco, co lze vyjádřit cenou. Ve své bakalářské práci se však zabývám hodnotami, které zkoumá zejména filosofie, sociologie a psychologie. Nejčastěji se jedná o pojmy jako přátelství, zdraví, kariéra, víra aj. Pedagogický slovník vyjadřuje (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 255) hodnotu jako „subjektivní ocenění nebo míru důležitosti, kterou jedinec přisuzuje určitým věcem, jevům, symbolům, jiným lidem aj“. Hodnoty vznikají hodnocením, což znamená „volit mezi kvalitami, vybírat, dávat přednost a odmítat na základě určitých kritérií, standardů a vzorců“ (Kučerová, 1996). Hodnotami, které jsme získali od rodiny, od učitelů, spolužáků, kamarádů a další, si vytváříme svoje hodnoty, podle nich jednáme a ty nás také ovlivňují v dalších našich činnostech. Jsou hodnoty, které jsou uznávané obecně celou společností, zejména hodnoty týkající se morálky, jiné z hodnot jsou zcela individuální, tyto hodnoty objevujeme během celého života pomocí vnímání, přijímáním nových zkušeností. Naše hodnoty jsme pak schopni řadit, uspořádávat dle důležitosti, kterou jim přisuzujeme, do žebříčku hodnot, tento žebříček můžeme též nazývat jako hodnotovou orientaci.

4.2.1 Hodnoty v dějinách

Hodnoty jsou těsně spjaty s rozvojem lidského myšlení a cítění, vědeckého poznání, umělecké tvorby, s rozvojem náboženství a jeho představ, představ o tom co je v lidském jednání dobré a co je špatné (Rosenzweig, 1991). Začátky evropského vnímání hodnot spadají do rozmezí 5. – 4. století před naším letopočtem. Základy hodnot, tehdy mravních pravidel, jsou připisovány prvním učitelům moudrosti – sofistům. Sofisté řešili otázky původu hodnot. Další kdo řešil hodnoty, zamýšlel se nad smyslem hodnot, byl Platón. Pro dalšího z učenců té doby, Aristotela, byly hodnoty náplní jeho bádání, za největší životní hodnotu označil spravedlnost, z této pak odvozoval i další hodnoty. Řeckému filozofovi Epikurovi vděčíme za slovo „epikurejec“, což označuje člověka hledajícího smysl života v počitcích hmotného rázu. Díky hodnotám a jejich zkoumání se nám dochovalo další rčení a to je stoický klid – stoupenci této filosofické větve stoicismu (Epiktétos) přidali k hodnotám další, a to cit, sympatie k druhým lidem a to bez rozdílu postavení, věku, pohlaví, všichni lidé jsou si rovni. Další je filozofická řecká škola tzv. kyniky. Do dnešní doby se nám dochovalo slovo cynik – což je člověk, který neuznává žádné hodnoty, což je zavádějící, protože kynikové nalézali a jako tu pravou hodnotu uznávali naprostou nezávislost.

V evropské kultuře je považován z pohledu hodnot za klíčový vzestup křesťanství, které zdůrazňovalo rovnost všech před Bohem a to bez rozdílu. Každý bude hodnocen jen za své spáchané činy. Křesťanská stupnice hodnot je spjata se skromností, obětavostí, odpuštěním, čistotou života, dobročinností, vlídností, tichostí, má člověka obracet k vlastnímu sebezdokonalování. Na vývoj hodnot v Evropě dále navázala tradice renesanční, humanistická, osvícenecká.

Když bychom shrnuli pohled na vývoj názorů na životní hodnoty v Evropě, můžeme vyvodit tyto závěry: Lidstvo postupem vývoje dospívá k určitému životnímu žebříčku hodnot, které jsou přijímány a všeobecně uznávány, tyto hodnoty sjednocují lidské rasy, sociální skupiny, jednotlivce. Jsou to hodnoty založené na společenských životních představách o dobru a zlu, umožňujících lidské soužití, které skýtá každému člověku pocit sebejistoty a lidské důstojnosti. Tyto hodnoty jsou nadřazeny individuálním zájmům.

K zakladatelům a nejznámějším představitelům hodnot podle Dorotíkové (1998) patří R. H. Lotze, podle něj existují tři světy, a to svět věcí, pravd a hodnot. Hodnotový svět existuje v pocitech příjemného (kladné pocity) a nepříjemného (záporné pocity). Bádenská škola vidí základ u dvou způsobů poznání – dualitě přírody a kultury hodnot. Zakladateli této školy jsou W. Windelband a H. Rickert. Hodnotovému absolutismu se věnoval M. Scheler, hodnoty nevnímá jako svět idejí, ale jako svět vlastností, které jsou materiálních a absolutních kvalit. Hodnoty jsou neměnné, jediné co se mění, je způsob prožívání hodnot, to, jak je člověk cítí, prožívá. Naopak F. Nietzsche soudí, že neexistují žádné absolutní, neměnné hodnoty, které jsou mimo svět člověka. Hodnoty jsou úzce spjaty s člověkem, s tím jak se mění. Největší hodnotou je pro něj silný a zdravý život. J. Dewey staví filosofii hodnot na pragmatismu. Zajímá nás realita, jen když má pro nás určitý smysl, je tedy hodnotová. Záleží jen na nás, jak se rozhodneme, co je a co není pro nás hodnotné a jakým způsobem.

4.2.2 Klasifikace hodnot

Hodnoty lze klasifikovat dle různých kritérií. Ta ale vždy zahrnují subjektivní pohled autora a jsou i různá hlediska na funkce, jaké dané hodnoty v lidském životě a společnosti mají. Zde je náhled několika autorů na možnou klasifikaci hodnot:

Podle Dobrovolské a Duplinského (1981) se můžeme s klasifikací hodnot setkat v trojím významu:

- na klasifikaci hodnot se můžeme dívat jako na proces hodnocení, toto pojetí není tak časté a odpovídá tradičnímu chápání hodnotové klasifikace,
- klasifikace hodnot je vlastně typologie hodnot, hledají se zde druhy hodnot a vzájemné vztahy. Tyto typologické klasifikace hodnot předpokládají hierarchii hodnot,
- klasifikaci hodnot, jde zde o systematické třídění jednotlivých teorií a vztahovost hodnotové problematiky v rámci axiologie a její specifikaci k ostatním vědám.

Klasifikace hodnot dle Morrise (Duplinský, Dobrovolná, 1981)

- Operativní – organismus upřednostňuje určité konkrétní objekty před jinými (biologicky).
- Konceptualizované – jsou spjaty s vědomím, symbolizovaným objektem, jde o cíl, o to co má být dosažené.
- Objektivní – projevují se v konkrétním jednání bez ohledu na zohledňovanou skutečnost.

Klasifikace hodnot dle Kluckhohna (Duplinský, Dobrovolská, 1981)

Tato klasifikace je velmi detailní a podrobná, je zde uvedena zkráceně:

- Dimenze modality – negativní a pozitivní hodnoty,
- Dimenze obsahu – estetické, morální, kognitivní hodnoty,
- Dimenze účelu – instrumentální hodnoty k dosažení cíle, cílové hodnoty,
- Dimenze organizace – uspořádání hodnot,
- Dimenze rozsahu – hodnoty od obecně lidského po zformované subjektivně,
- Dimenze explicitnosti – od verbalizovaných hodnot po odvozené hodnoty.

Klasifikace hodnot dle Tugarinova (Duplinský, Dobrovolská, 1981)

- Hodnoty jsou zde setříděné v souvislosti s výchovou mladé generace na základě chápání obecného a jedinečného. Společenské hodnoty – jsou vytvořené společností, jsou významné pro každého člena společnosti, pozitivně ovlivňují jeho hodnotový systém.
- Osobní hodnoty – jsou to individuální životní hodnoty, jsou přeměňovány prostředím kulturním, materiálně technickým, sociálně politickým.

Klasifikace hodnot (dle typu člověka) E. Sprangera

Rozlišil typy člověka:

- Teoretický typ je zaměřen na hledání pravdy, uvažování a na kritiku, bývá racionální až intelektualistický.
- Ekonomický typ, který je charakteristický měřením všeho podle užitečnosti a praktičnosti, zároveň vždy směřuje k prosperitě a kumulování majetku.
- Estetický typ jeho nejvyšší hodnotou je forma a harmonie charakterizuje ho individualistické zaměření a soběstačnost.
- Sociální typ má jako nejvyšší cíl konání dobra. Hlavní hodnotou tohoto typu je láska k druhým.
- Politický typ je hnán touhou po moci ve smyslu podřízení se vyšším principům.
- Náboženský typ - cílem je sebepřesah. Nejvyšší hodnotu spatřuje v jednotě a zaměřuje se na absolutní hodnoty (Říčan, 2007).

Říčan (2007) by tuto klasifikaci rozšířil ještě o typy:

- Technický typ – upřednostňuje technický pokrok.
- Sportovně-kulturní typ – tento typ vidí vrchol svých hodnot ve sportu a kultuře těla.

Klasifikace hodnot - hodnotových orientací W. Sterna

W. Stern hodnotovou orientaci chápe jen jako zobecnělé motivy, které rozdělil podle jejich základních směrů a vymezil je v těchto typech (Prudký, 2009):

- Autotelický typ nachází smysl a účel v sám sobě ve svém Já.
- Heterotelický typ je jeho opakem, takovýto člověk upřednostňuje a zvyšnamňuje druhé.
- Hypertelický typ směřuje k vyšším nadosobním cílům a zaměřuje se na ideály.

Klasifikace hodnot V. E. Frankla

Viktor Emil Frankl rozděluje hodnoty do tří skupin:

- Zážitkové se týká především lásky a umění, hodnoty mají podstatu v radosti a potěšení, které vytvářejí.
- Tvůrčí jsou spojovány s naší vlastní činností, nejde o výsledný produkt, ale hlavně o samotnou činnost vedoucí ke vzniku produktu.
- Postojové sem jsou především řazeny postoje k životu, k práci k sobě samému, můžeme rozdělit tuto skupinu do dvou podskupin, které tvoří kladné a záporné hodnoty tyto hodnoty člověk zaujímá k určitým událostem, dění a tím si vytváří základní orientaci (Prudký, 2009).

Klasifikace hodnot dle S. Kučerové

Kučerová (1996) dělí hodnoty na:

- Vitální neboli životní hodnoty, které se vztahují především k fyziologickým potřebám (zdraví, uspokojení smyslů atd.).
- Sociální hodnoty se týkají oblasti vztahů mezi lidmi, ale i k sobě samému.
- Civilizační hodnoty jsou dány společenskou organizací, komunikací, vyspělou technikou.
- Duchovní hodnoty vychází z potřeby hledat podstatu a smysl života.

Klasifikace hodnot dle M. Vážanského a V. Smékala

- Hodnoty rozděluje do dvou skupin:
- Hodnoty povinnosti a akceptace

Hodnoty vlastní osoby jsou směřované k vlastnímu individualismu, vytvářejí možnost, aktuálních hodnotových změn, potlačují tím, ale hodnoty povinnosti a akceptace. Hodnotový systém podle těchto autorů představuje systém individuální vůdčí linie, usměrňuje chování člověka v případech, kde nerozhodují jeho biologické pudy, racionální uvažování nebo zájmy (Vážanský, Smékal, 1995).

Klasifikace hodnot (Vážanský, Smékal, 1995)

	Povinnost akceptace	Rozvoj sebe sama
Zřetel ke společnosti	disciplína poslušnost výkon pořádek plnění povinností věrnost podřízenost pracovitost skromnost	idealistická kritika společnosti emancipace (od autorit) přímé jednání rovnost demokracie participace autonomie
Zřetel k individuálnímu Já	sebeovládání přesnost ochota přizpůsobení poddajnost zdrženlivost	dosažení blaženosti: požitek dobrodružství napětí změna rozvoje emocionálních potřeb individualismus kreativita bezprostřednost seberealizace volnost samostatnost

Klasifikace hodnot M. Nakonečného

Nakonečný (2007) rozdělil hodnoty na:

- Obecné – vyjadřují smysl života obecně (štěstí, svoboda, zdraví...),

Instrumentální – těmito se naplňují obecné hodnoty

Klasifikace hodnot dle Kohoutka (2000)

Rozlišuje hodnotovou orientaci podle základních směrů na:

- Autotelické hodnoty – tyto zdůrazňují vlastní já (z řeckého autos – sám, telos – účel),
- Heterotelické hodnoty – jsou zaměřené, směřují k druhým (z řeckého heteros – druhý),
- Hypertelické hodnoty – jsou zaměřené na neosobní ideály, cíle.

Ve své práci vycházím z klasifikace hodnot dle Vážanského a Smékala.

4.2.3 Hodnotový fetišismus

Žijeme v materiálním světě. Vše v našem světě se dá změřit, zvážit, spočítat, zaplatit. Od těchto faktů jsou odvislé další otázky: Jak dlouho? Jak moc? Kolik? Tento fenomén ve společnosti, kdy jsme zajatci materiálního světa, nazýváme hodnotovým fetišismem, patří k průvodním jevům konzumní společnosti. Hodnotový fetišismus z člověka vytváří předmět manipulace (Dorotíková, 1998). Podle Kučerové (1996) vede nadměrné preferování materiálních hodnot u lidí k vytvoření falešné hodnotové soustavy, která ničí to, co člověka dělá člověkem. Příčinou nečestnosti, korupce, úplatkářství, zločinu bývá honba za penězi, kariérou. Naproti tomu hodnoty, které jsou zaměřené na mezilidské vztahy, šlechetnost, nezištnost bývají označovány jakou přežitkem. Lidé, kteří preferují materiální hodnoty, si často libují v přízemních věcech, (zaměňují lásku za lacinou zábavu a sex, upřednostňují násilí a brutalitu), tito lidé život nežijí, ale užívají, uvnitř si často připadají prázdní.

S hodnotovým fetišismem se v současné společnosti a zejména mezi mládeží setkáváme velice často. Mladým lidem je neustále předkládána potřeba něco mít, vlastnit, duchovní hodnoty jsou odsouvány. Výskyt hodnotového fetišismu do určité míry zjišťuje i dotazník, předkládaný studentům v rámci průzkumu k bakalářské práci.

4.2.4 Hodnotová orientace

Hodnotová orientace je hierarchicky uspořádaný soubor hodnot přijatý člověkem, skupinou, společností. Tento soubor, představuje stabilní, souvislý systém hodnot, které regulují, usměrňují chování člověka. Lidskou hodnotovou orientaci tvoří soustava postojů, zájmů, a určitých forem chování. Hodnotová orientace patří k nejdůležitější součásti vnitřní stavby naší osobnosti, jsou zde zahrnuty naše zkušenosti, díky ní můžeme hodnotit, rozlišovat co je dobré a co zlé, co je v našem životě podstatné a co nikoliv (Göbelová, 2008). Hodnotový systém se mění s věkem, podléhá tedy jistě věkové zvláštnosti. Mladý jedinec klade v období dospívání důraz na jiné hodnoty než člověk starší nebo starý (Prunner, 2003).

4.2.4.1 Faktory utvářející hodnotovou orientaci

Náš život ovlivňuje mnoho věcí, činitelů, tito působí a ovlivňují naše názory, postoje, chování, jednání. Podle Krause (2006) se na utváření hodnotového systému podílejí činitelé endogenní i exogenní. V hodnotové orientaci se projevují individuální rozdíly každého jedince, které jsou dány věkem, pohlavím, dosaženým vzděláním, profesí, psychikou, sociální zralostí. Za dominantní můžeme podle Krause (2006) považovat exogenní faktory. Hodnotová orientace je tedy závislá na:

- Materiálních podmínkách,
- Vlivu výchovných a sociálních institucí (rodina, škola, média...),
- Vliv politicko-ekonomické sféry ve společnosti.

Do jednotlivých prostředí se promítá systém hodnot, které působí na mladou generaci a tím ovlivňují vznikající hodnotovou orientaci a ideály mladého člověka. Předpoklad zdravého vývoje hodnot a hodnotových systémů je spjat s otázkou existence norem. Když normy chybí, tak se hodnota ocitá ve vzduchoprázdnu, nemá se jak porovnávat a k čemu vztahovat.

Největší rozpor narůstá na konci 20. století, narůstá důraz na materiální stránku civilizace, do popředí se dostává konzum věcí a služeb, tím se společnost odchyluje od původního hodnotového směřování. Společnost je pod tlakem spotřebitelské společnosti. Podle Saka (1985) i ve školství nastává konflikt, škola se snaží pěstovat kázeň, skromnost, vzájemnou pomoc a spolupráci naproti mocenským bojům, konkurenčním střetům, boje proti všem, jak je vidět ve společnosti. Díky tomuto se i vyvíjí hodnotová orientace současné mládeže. Sak (2000) rozlišuje tuto hodnotovou orientaci dnešní mládeže:

- Sociálně-hodnotová (být užitečný druhým, společenská aktivita...).
- Materiálně-egoistická.
- Liberální (demokracie, svoboda).
- Profesně rozvojová.
- Hédonistická (orientace na zájmy a záliby, přátelství).
- Reprodukční (rodina, děti).
- Globální (mír, zdraví, životní prostředí).

Čermáková (2004) se domnívá, že velký vliv na naše názory, utváření našich hodnot má mnoho činitelů, nejhlavnější z nich jsou rodina, škola, přátelé, média. Rodina jako primární sociální skupina má klíčový podíl na tvorbě hodnotového žebříčku dítěte, další hodnoty se formují ve vrstevnických skupinách. Spíše negativní vliv na formování hodnot mají média, často s člověkem manipulují, mladí lidé jsou často pod vlivem tzv. nových médií, ani zde nelze očekávat pozitivní vliv, spíše naopak. Důsledky tohoto vlivu lze vidět ve společnosti již několik let. Projevují se individualismem, hédonismem a téměř absencí vyšších hodnot.

4.2.4.2 *Vývoj hodnotové orientace mládeže*

Z hlediska vývojové hodnotové orientace mládeže se vymezují pojmy konvenční a postkonvenční morálka (Fontana, 2003).

Konvenční morálky mohou dosáhnout děti ve věku 7 – 11 let, u nich se již vytvořil smysl pro povinnost, neřídí se morálními zásadami jen pro vlastní prospěch, zaměřují se na skupinu. Toto období dělíme na několik fází. V první fázi se snaží chovat dle očekávání druhých, chová se tak, aby se vyhnulo nepřízni pro něj důležitých osob (rodiny, učitele...), v této fázi je schopné se vzdát vlastního blaha ve prospěch druhých, zajímá se o pocity a potřeby druhých, chce se zavděčit. Ve druhé fázi vnímá dítě autoritu, má smysl pro povinnost a zná pocit viny, řídí se požadavky autority, zaměřuje se na zákon a pořádek.

Postkonvenční morálky – obvykle mladý člověk dosahuje od 12 roku a výše. V tomto období prochází dvěma fázemi, kdy v první fázi má stále silný smysl pro povinnost, začíná mít také smysl pro spravedlnost, zákonnost. Pravidla jsou v této fázi chápána tak, že se dají změnit, člověk se zamýšlí nad jejich smysluplností, ve druhé fázi člověk dokáže nahlížet za úroveň povrchní spravedlnosti a oprávněnosti (Cakirpaloglu, 2009).

Kraus (2006) se domnívá, že hodnotový systém u mladého člověka se vyvíjí, není ještě zcela dokončen, mladý člověk, adolescent, si vytváří hodnotovou orientaci v průběžných konfrontacích s nejrůznější životní realitou, situacemi, informacemi a vlivy, které na něj působí. Hodnotový systém současných dospívajících se dle Saka (2000) vytváří ve složitých podmínkách, kdy společnost umožňuje jednat v rozporu s hodnotovým systémem, který je ve společnosti dán. Současná mládež je pragmatičtější a podléhá komercializaci, není nositelkou změn tak jak tomu bývalo v minulosti.

Současná mládež nebojuje proti spotřební společnosti dospělých, naopak akceptuje tento svět, ale dokáže žít i mimo hodnoty konzumní společnosti. Některé výzkumy potvrzují, že hodnotový žebříček mládeže kopíruje průměrné hodnoty celé populace. Odchylky ve výzkumu se objevují u mládeže jen v oblasti ochrany životního prostředí, volného času. Nespokojenost mladí lidé také projevují u hodnoty peněz, bydlení, demokracie (Kraus, 2006).

4.2.5 Výchova k hodnotám

4.2.5.1 Výchova

S výchovou dítěte je třeba začít hned od narození. Můžeme ji chápat jako zaměřené, více či méně soustavné působení na jedince, skupiny podle určitého výchovného cíle za použití různých výchovných prostředků a metod (Čáp, 1996). Je to proces socializace člověka, úzce spjatý s danými kulturními, celospolečenskými normami. Ovlivňuje psychický stav dítěte, jeho činnosti a vztahy, formování nejrůznějších osobních vlastností. Výchovné styly mohou podpořit a rozvíjet vrozené charakteristiky jedince.

Dle Čápa (1996) se dá obecně říci, že způsob výchovy je ovlivňován třemi skupinami podmínek, které se vzájemně doplňují:

- osobní vlastnosti a zkušenosti vychovávajících,
- zkušenosti dospělého s výchovou, kterou sám zkusil jako dítě v rodině, škole, kolektivu...,
- temperamentem dospělého,
- vlastnosti a zkušenosti vychovávaných dětí, jejich působení a chování na dospělé, kteří je vychovávají,
- historicko-společenské podmínky, ke kterým patří kulturní, ekonomické, výchovné tradice rodiny, školy, země...

4.2.5.2 Způsoby výchovy

V praxi se můžeme setkat s mnoha pohledy na výchovu. Podle Možného (2002), někteří dávají přednost přísnější formě výchovy a jiní zase upřednostňují volnost dětí ve

výchově, neomezují jejich počínání, aby nebránili rozvoji jejich osobnosti. Dle Možného (2002) existují dvě koncepce výchovy:

Tradiční koncepce, kdy rodiče přenášejí na dítě vlastní hodnotový systém, svoji představu o slušném životě. K výchově používají takové prostředky, o kterých si myslí, že jsou vhodné. Můžou seznámit děti i s takovými hodnotami a postoji, které sami neschvalují. Výhoda tradiční koncepce je v tom, že posiluje celistvost rodiny, nevýhodou může být jistá netolerance k jiným národnostem. Další nevýhodou je, že dítě nemá možnost vyjádřit vlastní svobodnou volbu, může mít v dospělosti problémy s prosazováním vlastní vůle a rozhodování. Podobná koncepce je koncepce demokratická, která se příliš neliší od tradiční, rozdílem je, že demokratická koncepce umožňuje diskuzi i o dalších hodnotách. Velmi důležité je, aby děti nebyly k hodnotám rodičů donucovány, ale aby je samy přijaly a považovaly za své.

Při uplatňování **liberální koncepce** výchovy rodiče dítě ve volbě hodnot nijak neovlivňují. Dávají dítěti možnost, aby si samo utvořilo představy o životě. Dítě si tedy samo vybírá, co bude podle jeho názoru pro jeho život nejvhodnější. Výhodou tohoto konceptu je podpora sociální dynamiky, nevýhodou je rozvolnění rodiny, oslabení vztahů mezi generacemi. Mírnější varianta této koncepce umožňuje rodičům předat dětem svoje představy o životě, stále zde ovšem platí, že se dítě může seznámit i s dalšími hodnotovými koncepcemi.

Hodnotovou orientaci ovlivňuje i výchova institucionalizovaná, jak již bylo výše zmíněno, právě ve škole by se mělo dítě naučit spolupráci s ostatními, respektování ostatních, což znamená přijetí prosociální hodnotové orientace. To je i součástí rámcových vzdělávacích plánů na všech stupních škol.

4.2.6 Přístupy ke zkoumání hodnotových orientací

Existují různé přístupy ke zkoumání hodnotové orientace. V minulosti proběhlo mnoho výzkumů, které se zabývaly hodnotovým systémem. Některé z výzkumů jsou založeny na vědeckých teoriích, jiné na předem zpracovaných konceptech nebo vycházejí z potřeb zadavatele. Tyto přístupy se odlišují zejména v tom, jak definují hodnotovou orientaci, jakou typologii používají při zkoumání hodnotové orientace, jak byla tato typologie vytvořena, odlišné bývají i výzkumné techniky, kterými se

hodnotové orientace zjišťují. Často se využívá faktorová analýza baterií výroků pro konstrukci typů hodnotové orientace, pro danou společnost (Prudký, 2009a).

Dle sociologie se vymezují čtyři hlavní ucelené koncepty výzkumů hodnot. Jsou to, jak uvádí Schusterová (2008) koncepty Milтона Rokeache Prudký (2009a) uvádí koncepty Ronalda Ingleharta, Geerta Hofstedeho, Shaloma H. Schwartz. Z českých sociologů zabývajících se výzkumem hodnot patří k nejpropracovanějším koncepty Lidy Osecké (1991) a Petra Saka (2000).

4.2.6.1 Koncept Milтона Rokeache

Rokeach je brán jako člověk, který k hodnotám přistoupil inovativně, zasloužil se o porozumění hodnotám. Rozdělil druhy hodnot na cílové a instrumentální. Jeho dotazník obsahuje 36 položek, rozdělený na 18 cílových hodnot a na 18 instrumentálních hodnot, dotazovaný si z toho vybere hodnoty, které pro něj mají v životě důležitost, tyto se dají vzájemně kombinovat a tím mohou vznikat další. Seznam hodnot je předkládán k posouzení, počítá se s tím, že všichni lidé mají stejné hodnoty, jen zastoupené v jiné míře (Schusterová, 2008). Rokeacheův koncept zkoumání hodnot se stal základem pro výzkumnou práci dalších autorů.

4.2.6.2 Koncept Ronalda Ingleharta

Inglehart je často citovaný a jeho přístup užívaný k analýze hodnotových struktur. Navazuje na východiska jako Rokeach. Rozděluje, ale hodnoty jiným způsobem a to na:

- Materialistické - sem patří bezpečí, boj proti kriminalitě, boj proti růstu cen, stabilní ekonomika,
- Postmaterialistické - zařazuje se sem naplňování sociálních a seberealizačních potřeb, svoboda projevu, podílení se na moci. Metodologie je založena na výběru ze čtyř charakteristik týkajících se budoucnosti země. Metoda zkoumá, co respondenti považují pro budoucnost své země za důležitější.

Tato metodologie se používá spíše pro výzkum celých národů a srovnávání poznatků o nich (Prudký, 2009a)

4.2.6.3 *Koncept Geerta Hofstedeho*

Hofstede ve svém konceptu navazuje na Rokeache, ale uvažuje o výzkum hodnot jako nástroj pro poznání kultury, kterou určují právě hodnoty. Tento koncept pracuje s velkými sociologickými výzkumy, například pro firmu IBM. Tento koncept rozděluje kulturu na vrstvy, které ji definují. Podle Rokeache jsou jimi symboly, hrdinové, rituály a hodnoty.,

Hodnoty – ty vytvářejí nejzákladnější projevy dané kultury, základním znakem je bipolarita tzn., že můžeme rozdělit krásu od ošklivosti, dobro od zla, nebo na chtěné a vyžadované. Chtěné, ty si respondenti aktuálně přejí (Prudký, 2009a).

4.2.6.4 *Koncept Shaloma H. Schwartze*

Schwartz nahlíží na hodnoty jako na základní kameny možného porozumění. Na rozdíl od Rokeacha a Ingleharta má Schwartz rozšířenější typologii hodnot, tvoří jí 9 typů hodnot, a to hodnoty:

Prosociální, restriktivní, konformismus, požitek, úspěch, zralost, sebeřízení, bezpečnost, moc.

Tato typologie byla upravovaná a rozšiřovaná jak samotným Schwartzem, tak i jinými autory. Koncept je založen na měření míry přijetí určité hodnoty ve vztahu k jiným hodnotám většinou devítistupňovou škálou (Prudký, 2009a). Hodnoty jsou vždy pečlivě vysvětleny, tato metoda vyjadřuje větší míru abstraktního myšlení, což některým tázaným způsobuje určité problémy. Kvůli tomu byl vyvinut další nástroj na měření hodnot s názvem Portrait Values Questionnaire (PVQ). Toto zjišťování je konkrétnější a srozumitelnější, má také mnohem menší nároky na čas. Skládá se z 29 slovních výroků různých lidí. Tázaný pak po ztotožnění s určitým výrokem vybírá jednu z šesti odpovědí. U PVQ je výhodou snížení tzn. pozitivistického klamu (Řeháková, 2006).

Dle autora této metody je tato metoda vystihující a umožňující srovnání uvnitř národů a společností, kultur. V ČR byla tato metoda použita prostřednictvím výzkumu European Social Survey v roce 2002 na 21 portrétech (Prudký a spol., 2009b).

4.2.6.5 Koncept dle L. Prudkého

Ladislav Prudký vytvořil první český koncept sociologického empirického výzkumu hodnot, tento koncept vznikl kvůli snaze autora o srovnání dat se staršími zpracovanými výzkumy.

Metodika dle Prudkého vychází z několika kroků. První krok je koncipování struktury hodnot, jsou zde pojmenovány základní pojmy, tyto pojmy zároveň slouží jako skupiny indikátorů, jimiž jsou Hodnotová preference, orientace, rámec, normy chování, sociální vlivy, demografické vlivy, ekonomické vlivy.

Druhá část tohoto výzkumu je založena na zpracování hlavní a doplňkové indikace k jednotlivým skupinám indikátorů, kteří slouží k bližší specifikaci a k rozšíření hlavní indikace (Prudký, 2009a).

4.2.6.6 Koncept dle Osecké

Tento koncept je velmi podrobně rozpracován, jedná se o koncept metody párových hodnot. Osecká (1984) se zabývá empirickým výzkumem hodnot a rozděluje ho na dva typy:

- Projektivní metoda – tato metoda identifikuje hodnoty zkoumaných nepřímo,
- Přímá výpověď zkoumaných osob – tato metoda je založená na vlastních hodnotách zkoumaných jedinců. Tuto metodu dále rozděluje Osecká na:
 - Posuzovací – zde se hodnoty posuzují nezávisle na ostatních hodnotách,
 - Hierarchizační – tato metoda je založená na vytvoření hierarchie předloženého souboru zkoumajících.

Při metodě párového srovnání, je respondentovi předkládána dvojice hodnot a zkoumaný má určit, kterou hodnotu z dvojice upřednostňuje. (Osecká, 1984)

Největší výhodou dle Osecké (1984) je blízkost reálného procesu volby mezi hodnotami, člověk je zde nucen volit mezi dvěma možnostmi, mezi dvěma stejně atraktivními alternativami. Na základě svého výzkumu vytvořila Osecká (1991) devět

kategorií hodnotových orientací: Allocentrická, intelektuální, sociocentrická, estetická, zdokonalování, prestižní, příjemnost, materiální, emociální.

Respondentovi jsou předkládány dvojice krátkých výroků, které vystihují jednotlivé hodnotové orientace, jsou sestavovány všechny možné dvojice a člověk si musí vybrat jednu z nich. Dle tohoto výběru je pak zjišťováno, ke které hodnotové orientaci se člověk nejčastěji přiklonil. Dominantní hodnotová orientace je ta, která dostává od respondenta nejvíce bodů.

4.2.6.7 Metoda párového srovnání dle Saka

Sak předpokládal při tvorbě základní hodnotové orientace, že hodnotový systém člověka, skupin, generací je vnitřně konzistentní má určitou systémovou logiku, která vychází z hodnotové orientace posuzovaných (Sak, 2000). Autor se snažil vybrat z dílčích hodnotových preferencí základní hodnotové orientace, k tomu použil metodu faktorové analýzy, která vychází ze základní korelační matice dvacet jedna hodnot, zde se určila svázanost jednotlivých proměnných, k této metodě použil Sak (2000) metody Varimax. Díky faktorové analýze získal sedm faktorů, které vyjadřují obecnější hodnotovou orientaci (Sak, 2000):

Egoisticko-materialistická hodnotová orientace, jejímiž základními hodnotami jsou majetek, plat, další příjmy, společenská prestiž, soukromé podnikání, úspěšnost v zaměstnání.

Cílem této skupiny lidí, je prosazování se, neochota něco dělat, přinést pro ostatní lidi, společnost, jsou silně zaměřeni na majetek, peníze, plat.

Profesně-rozvojová hodnotová orientace je charakterizována důrazem na vzdělání, rozvoj vlastní osobnosti, zajímavou práci, úspěch v zaměstnání.

Lidé s touto orientací mají tvořivý a aktivní přístup k životu, seberozvoj vlastní osobnosti je pro ně velmi důležitý spojují ho se svojí prací. Od své práce očekávají tvořivost, zajímavost, která vede k jejich osobnímu rozvoji. Společná hodnota je vzdělání, která vede k získání zajímavé práce a rozvoje osobnosti. Tato hodnotová orientace respondentovi přináší zároveň i seberealizaci a poznání.

Reprodukční hodnotová orientace klade důraz na životního partnera, rodinu, děti, lásku.

Tato hodnotová orientace je důležitá pro zachování lidského rodu, vytváření podmínek růstu populace, socializace, výchova dětí

Globální hodnotová orientace je zaměřena na hodnoty jako jsou zdravé životní prostředí, mír, zdraví.

Tuto hodnotovou orientaci je nutno chápat ve svém celku a propojení, vyjadřuje zájmy celého lidského rodu, dává důraz na zdraví, jako na nejvyšší hodnotu jedince. Hodnotová orientace číslo 3 a 4 představují dvě stránky lidské civilizace.

Liberální hodnotová orientace vyznává jako základní hodnoty svobodu, demokracii, soukromé podnikání.

Nejsilnější hodnotou je svoboda, která vyjadřuje podstatu liberální hodnotové orientace. Zbývající dvě hodnoty jsou konkretizací do politického a ekonomického života člověka.

Sociální hodnotová orientace sestává z hodnotových složek jako jsou veřejně prospěšná práce, politická angažovanost, společenská prestiž, být užitečný druhým lidem.

Člověk zde neupřednostňuje sám sebe, ale hledá cestu k druhým, k sociální skupině, k lidské pospolitosti.

Hédonistická hodnotová orientace je zaměřena na hodnoty jako jsou koníčky a zájmy, přátelství, láska.

Součástí této orientace jsou mezilidské vztahy, které však jednice nesvazují. Tato hodnotová orientace proto není orientovaná na rodinu, děti, aktivita člověka má nezávazný charakter, který nevyžaduje velkou odpovědnost a spolupráci s druhými lidmi (Sak, 2000).

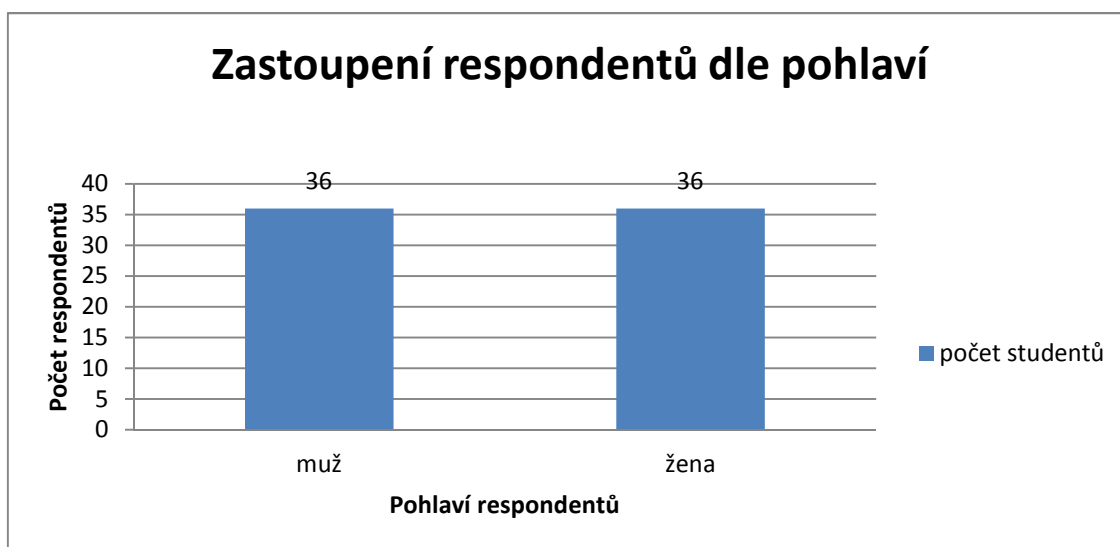
Sak (2000) považuje metodu párových hodnot za vhodnou při zkoumání hodnotových orientací, tato metoda pracuje vždy s dvěma protikladnými hodnotami,

respondent si může vybrat z pětistupňové škály její krajní stupně 1 a 5 charakterizují konkrétní hodnotovou orientaci.

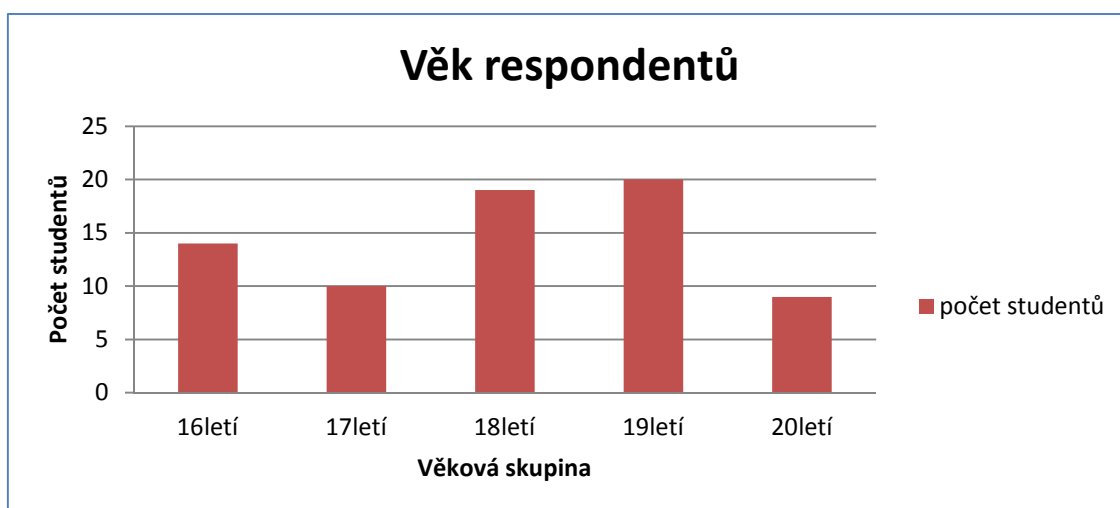
Tento způsob zjišťování hodnotových orientací považuji za nejlépe propracovaný a vhodný. Jedinec si zde může vybrat mezi dvěma protikladnými hodnotami a tím se přibližuje k reálnému procesu výběru mezi hodnotami, proto jsem při sestavování dotazníku do své bakalářské práce vycházela z Sakovy metody párových hodnot.

5 PRAKTICKÁ ČÁST

Pro praktickou část svojí bakalářské práce jsem náhodně vybrala 72 studentů z různých tříd VOŠ a SOŠ Bystřice nad Pernštejnem. Výzkumu se zúčastnilo 36 dívek a 36 hochů ve věkovém rozpětí 16 až 20 let (obr. 2). Výběr pohlaví byl rovněž náhodný, nebylo tedy záměrem mít vyrovnaný počet chlapců a dívek (obr. 1).

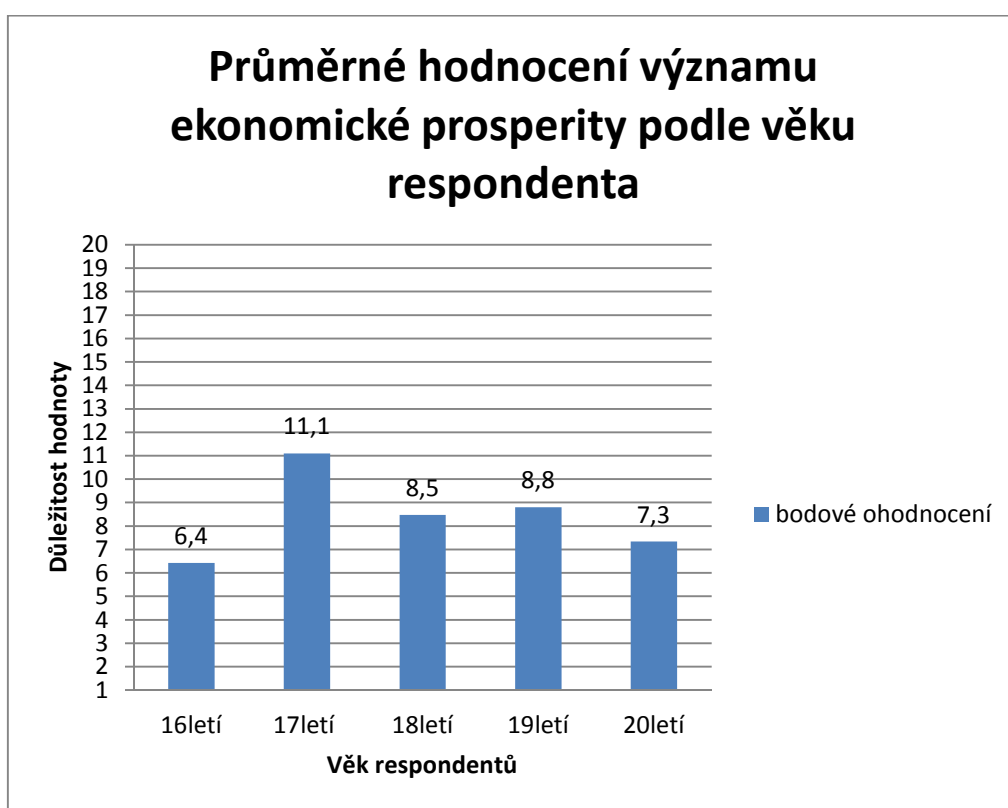
*Obr. 1 Počet studentů a jejich pohlaví
Zdroj: Vlastní data*

*Obr. 2 Zastoupení studentů podle věku
Zdroj: Vlastní dat*

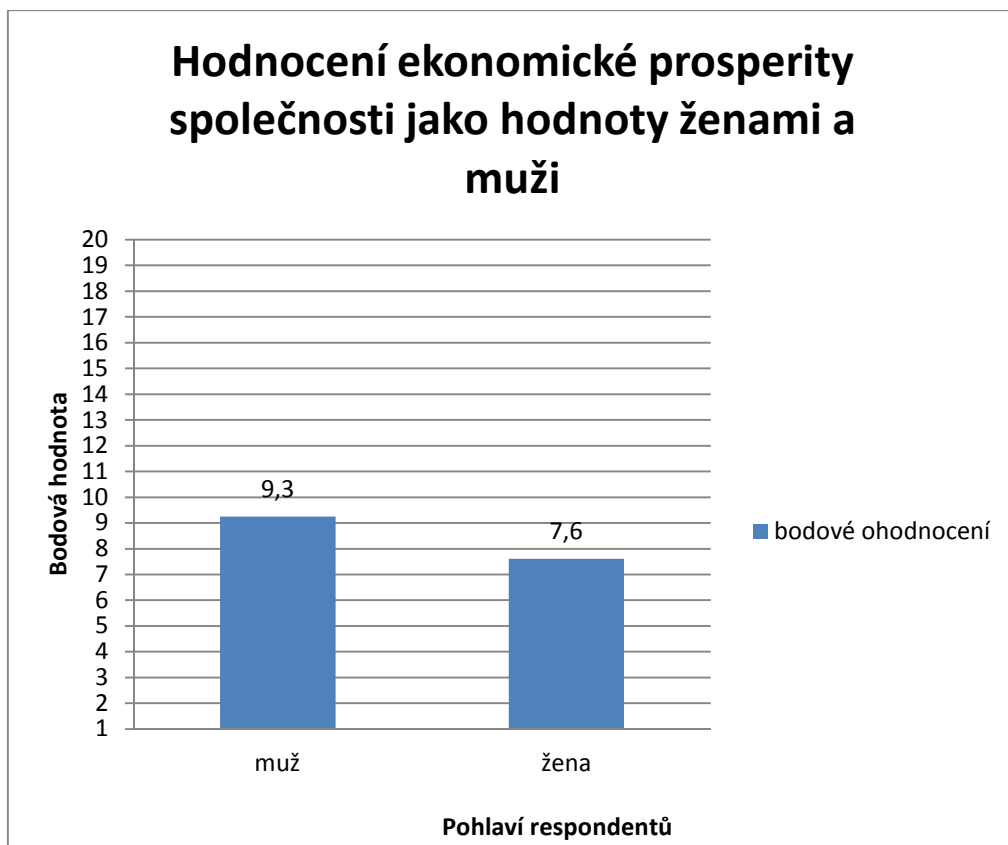
5.1 Ekonomická prosperita společnosti (bohatství státu, HDP...)

Tato hodnota je respondenty vnímána jako méně významná. Toto si vysvětlují tím, že studenti se ještě nezařadili do pracovního procesu a tudíž ještě zcela nechápou nebo nechtějí chápat důležitost ekonomické prosperity společnosti jako celku. Zajímavostí je, že největší bodové ohodnocení získala tato hodnota od 17letých studentů, domnívám se, že se jedná o studenty, kteří vykonávají placené praxe. V zastoupení pohlaví tuto hodnotu více preferovali muži, většina studentů mužského pohlaví vykonává během studia placené praxe.

*Obr. 3 Průměrné hodnoty pro každou věkovou skupinu
Zdroj: Vlastní data*

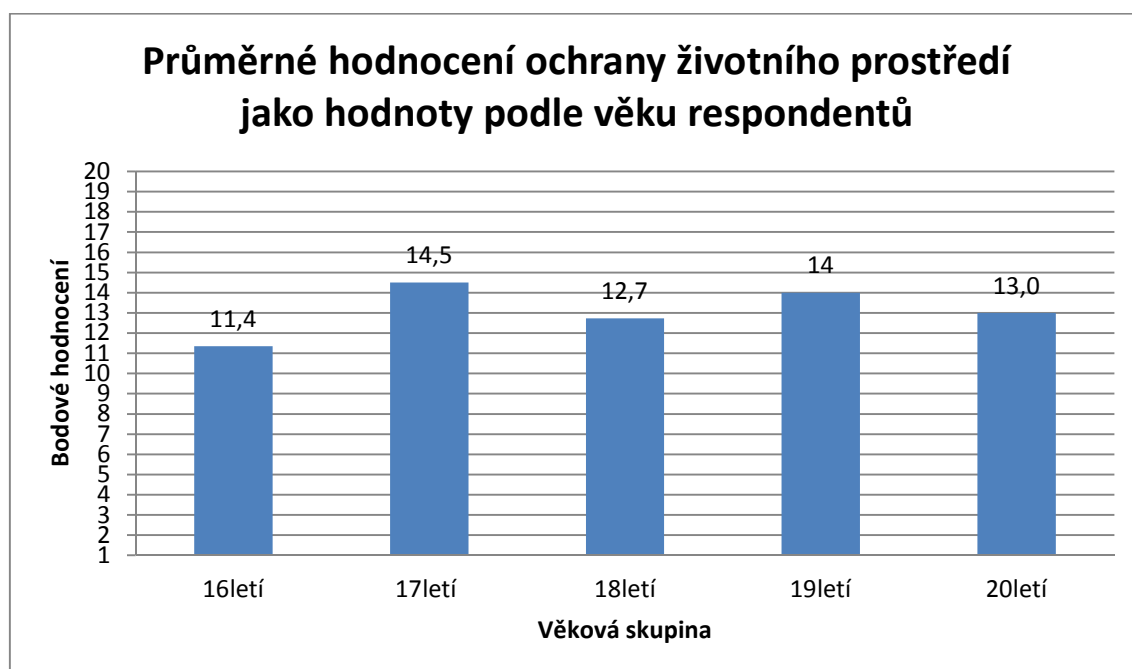
Graf pro hodnotu „Ekonomická prosperita společnosti“ (obr. 3) znázorňuje, jaké průměrné bodové ohodnocení dávali průměrně studenti každého věku, za jak významnou považují studenti jednotlivých věkových skupin tuto hodnotu.

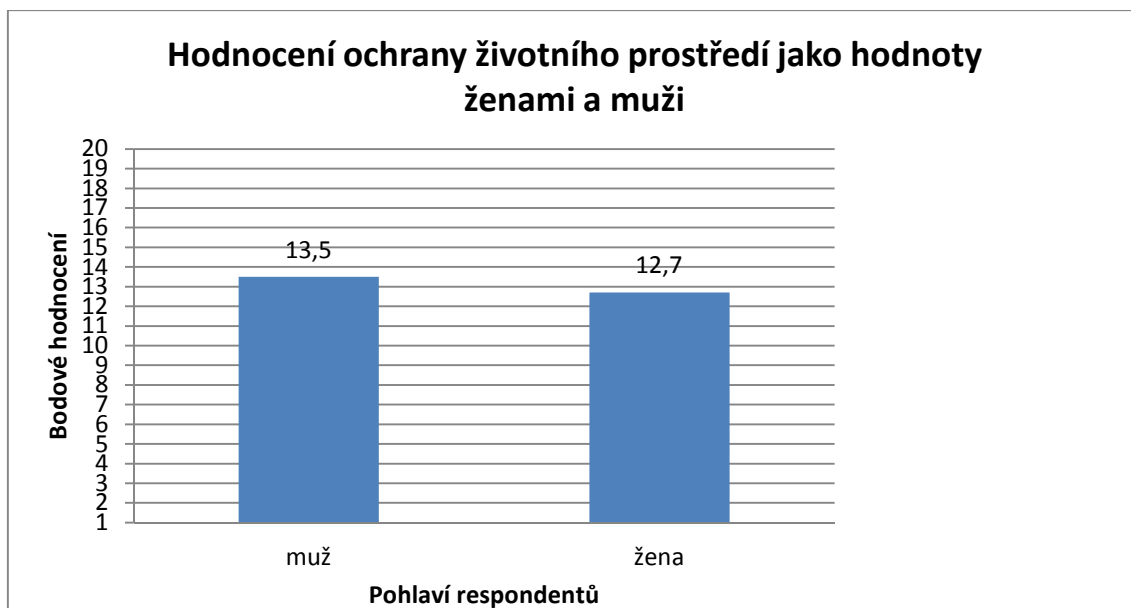
Obr. 4 Průměrné hodnoty pro obě pohlaví
Zdroj: Vlastní data

5.2 Ochrana životního prostředí

Tato hodnota je vnímána studenty jako středně důležitou (obr. 5). 16letí studenti tuto hodnotu ještě nepovažují za tak důležitou, mají jiné zájmy vycházející z jejich věku, nového školního prostředí, nových kamarádů, prvních lásek. Tuto hodnotu preferují obě pohlaví stejným způsobem. Poměrně nízká preference této hodnoty je překvapující, zejména s ohledem na studijní zaměření respondentů vztahující se k přírodě a prostředí. Ženy i muži vnímají tuto hodnotu jako středně důležitou (obr. 6), trochu více je upřednostňována muži, i tak bych očekávala, kdyby studenti této hodnotě přikládali daleko větší důležitost.

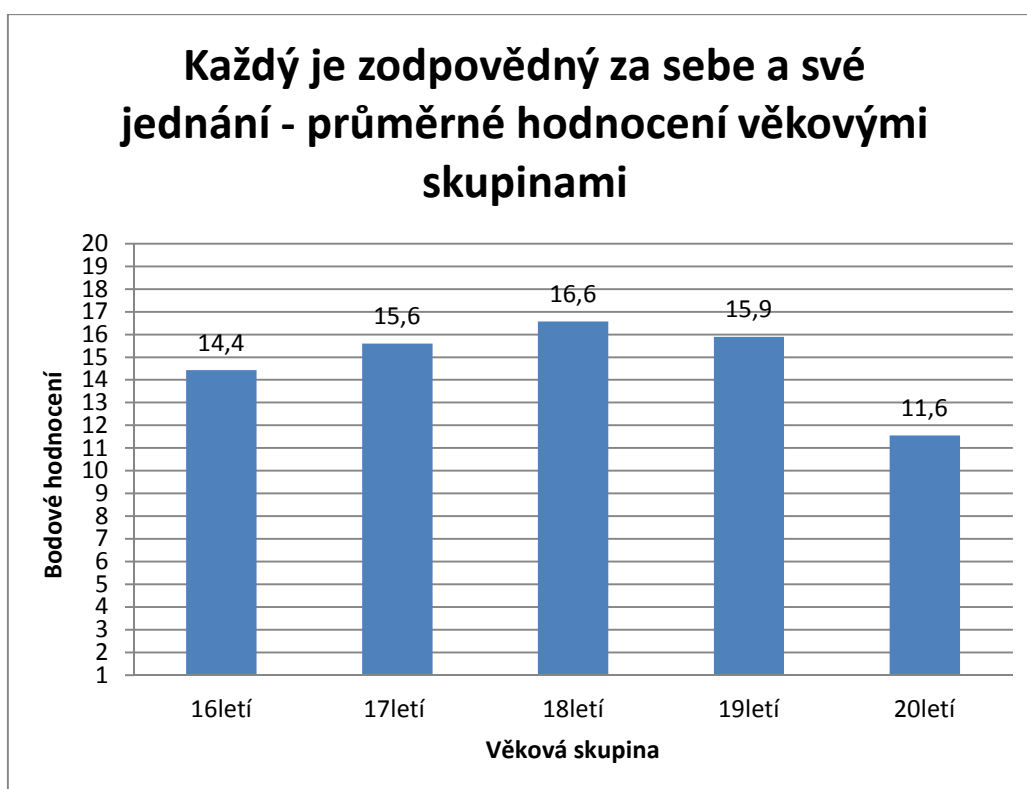
Obr. 5 Průměrné hodnoty pro každou věkovou skupinu
Zdroj: Vlastní data

*Obr. 6 Průměrné hodnoty pro obě pohlaví
Zdroj: Vlastní data*

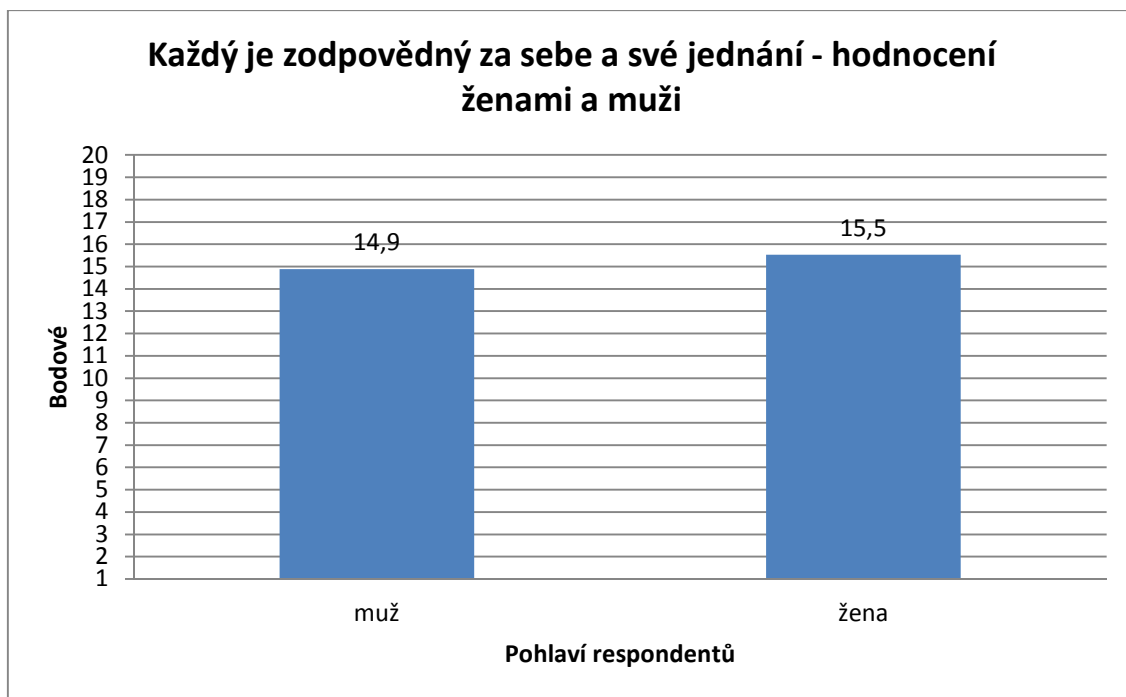
5.3 Každý je zodpovědný za sebe a své jednání

Vyšší bodové ohodnocení tvrzení „Každý je zodpovědný sám za sebe“ lze vyčíst u starších studentů, neboť jsou ve věku, kdy si již uvědomují svoji zodpovědnost, může to být i tím, že vykonávají praxe, kdy je jim tato zodpovědnost vedoucími učiteli praxe vštěpována (obr. 7). Je zajímavý propad u 20letých studentů, toto se dá vysvětlit zřejmě tím, že tito studenti neabsolvují samostatné praxe, viz obr. 7. Z pohledu obou pohlaví se bodové hodnocení příliš neliší, pohybuje se okolo 15 bodů, viz obr. 8.

Obr. 7 Průměrné hodnoty pro každou věkovou skupinu

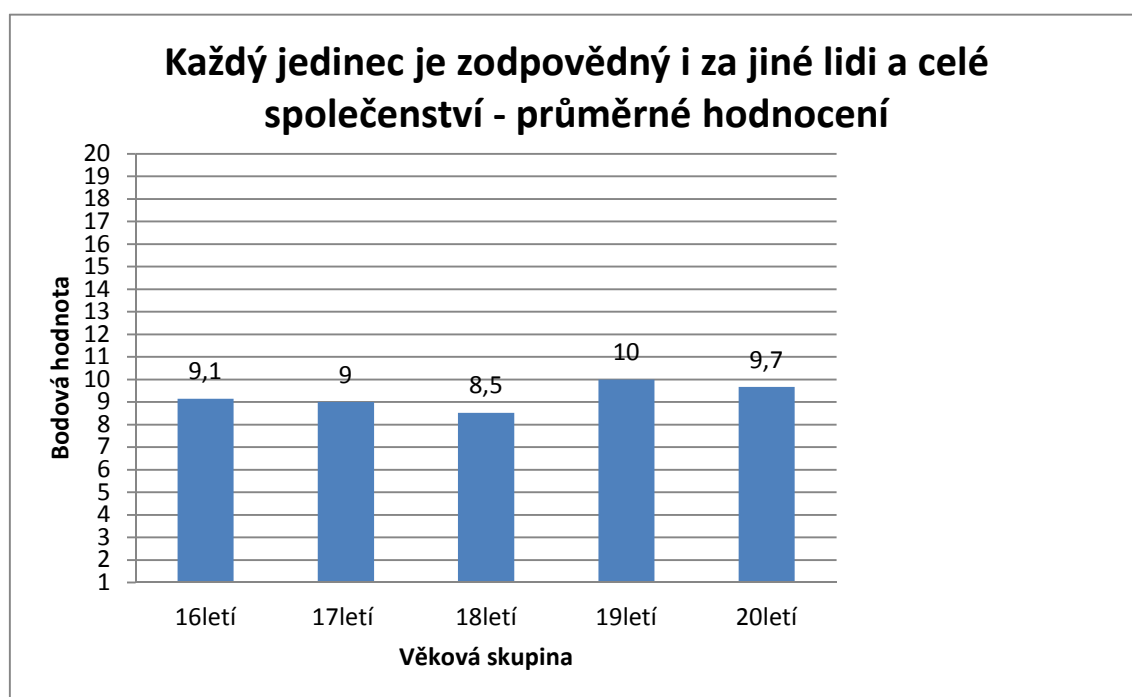
Zdroj: Vlastní data

*Obr. 8 Průměrné hodnoty pro obě pohlaví
Zdroj: Vlastní data*

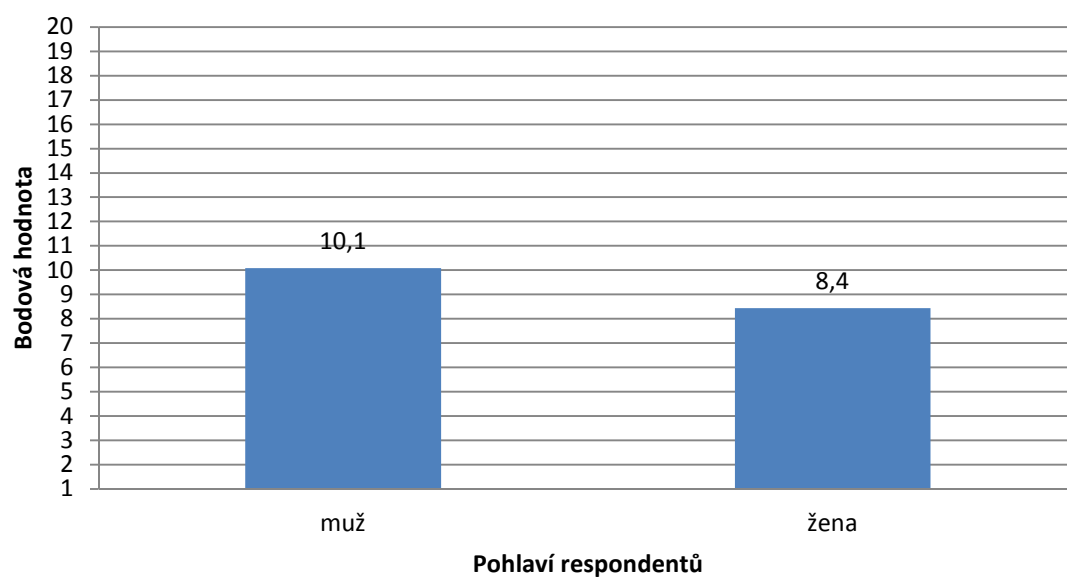
5.4 Každý jedinec je zodpovědný i za jiné lidi a celé společenství (solidarita s druhými)

Tato hodnota se jeví pro respondenty jako nepříliš významná (obr. 9). To může být dáno specifickým obdobím dospívání, kdy dospívající jsou zahleděni sami do sebe. Pro toto období je typické vyhraňování se ze společnosti, tudíž adolescenti ještě nechápou, proč by měli být zodpovědní i za jiné. Dalším důvodem může být následek ovlivnění hodnotové orientace mladých lidí současnou společností, která preferuje individualismus. Muži tuto hodnotu preferovali o trochu více než ženy (obr. 10).

Obr. 9 Průměrné hodnoty pro každou věkovou skupinu
Zdroj: Vlastní data

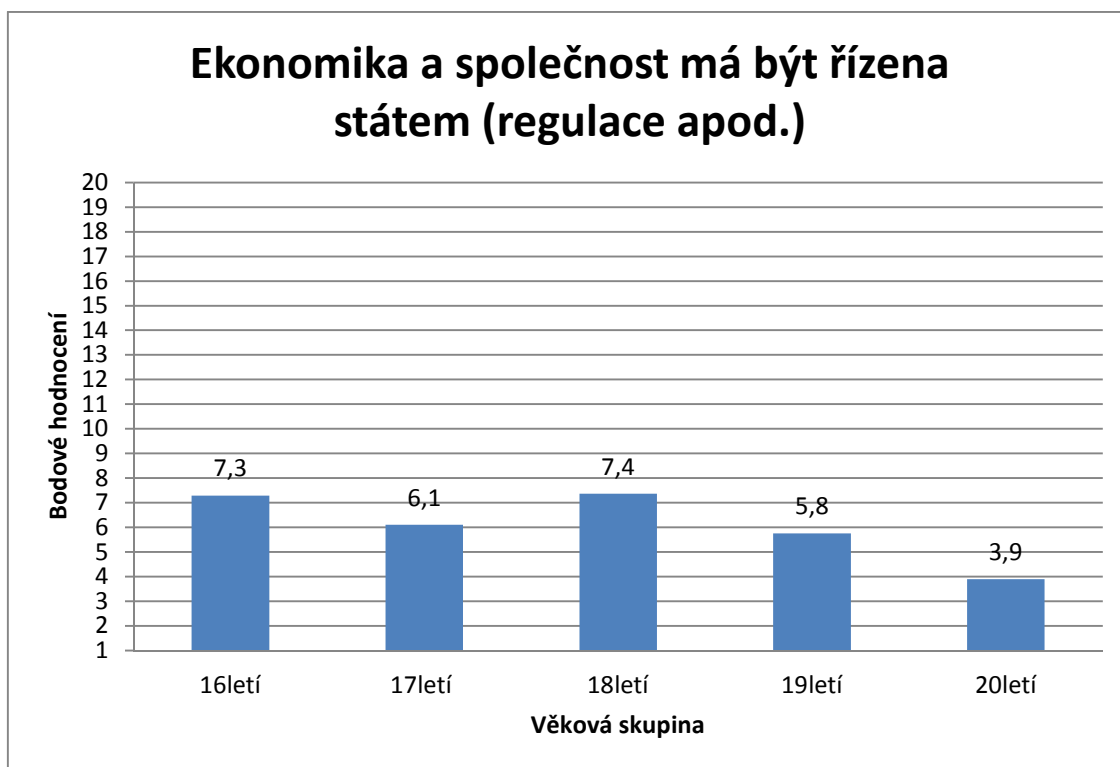
Každý jedinec je zodpovědný i za jiné lidi a celé společenství - hodnocení ženami a muži

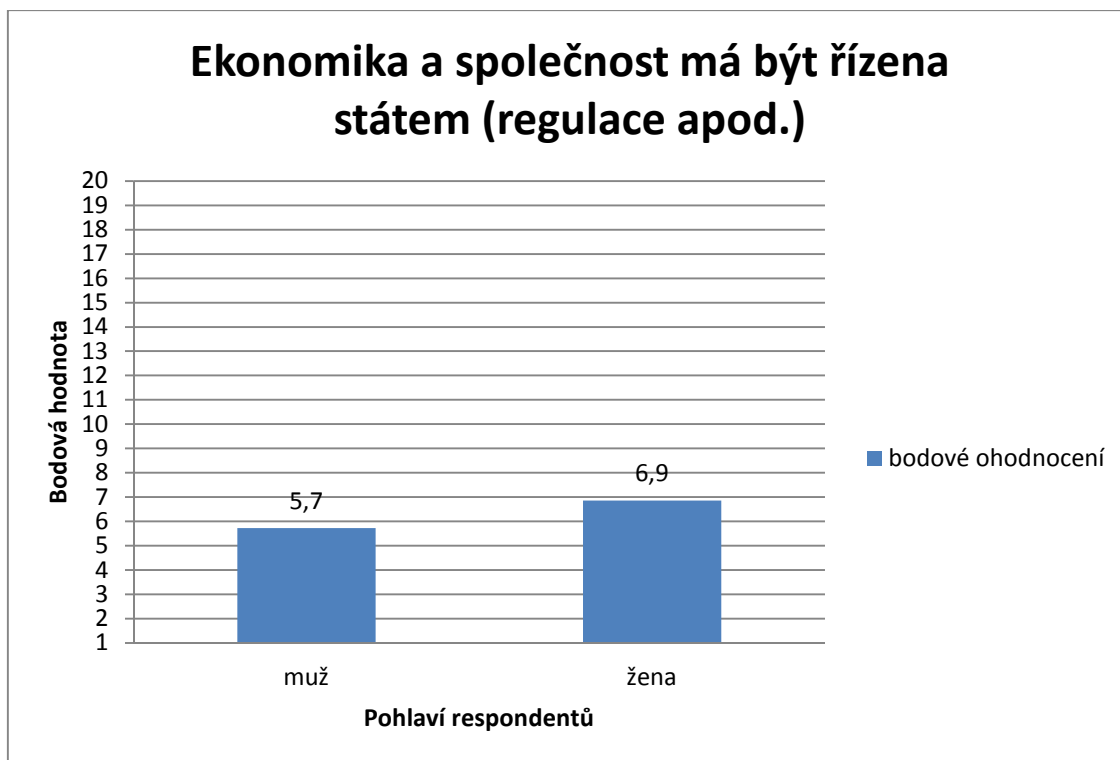
Obr. 10 Průměrné hodnoty pro obě pohlaví
Zdroj: Vlastní data

5.5 Ekonomika má být řízena tržními mechanismy a individuálními zájmy lidí

Hodnota pro studenty je zcela podprůměrná, toto může být způsobeno tím, že mladí lidé se na naší škole příliš nezajímají o ekonomiku, což je dáno jednak studijním zaměřením a také věkem. Bodové hodnocení tohoto výroku je znázorněno na obr. 11. Ani v pohledu mužů a žen se význam této hodnoty příliš neliší, jak ukazuje obr. 12.

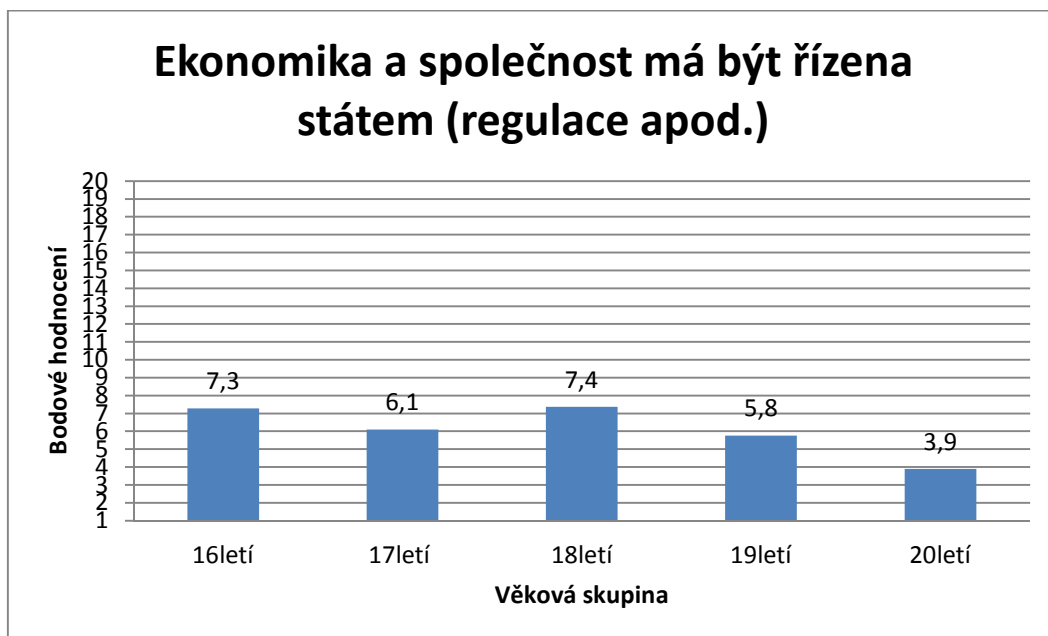
Obr. 11 Průměrné hodnoty pro každou věkovou skupinu
Zdroj: Vlastní data

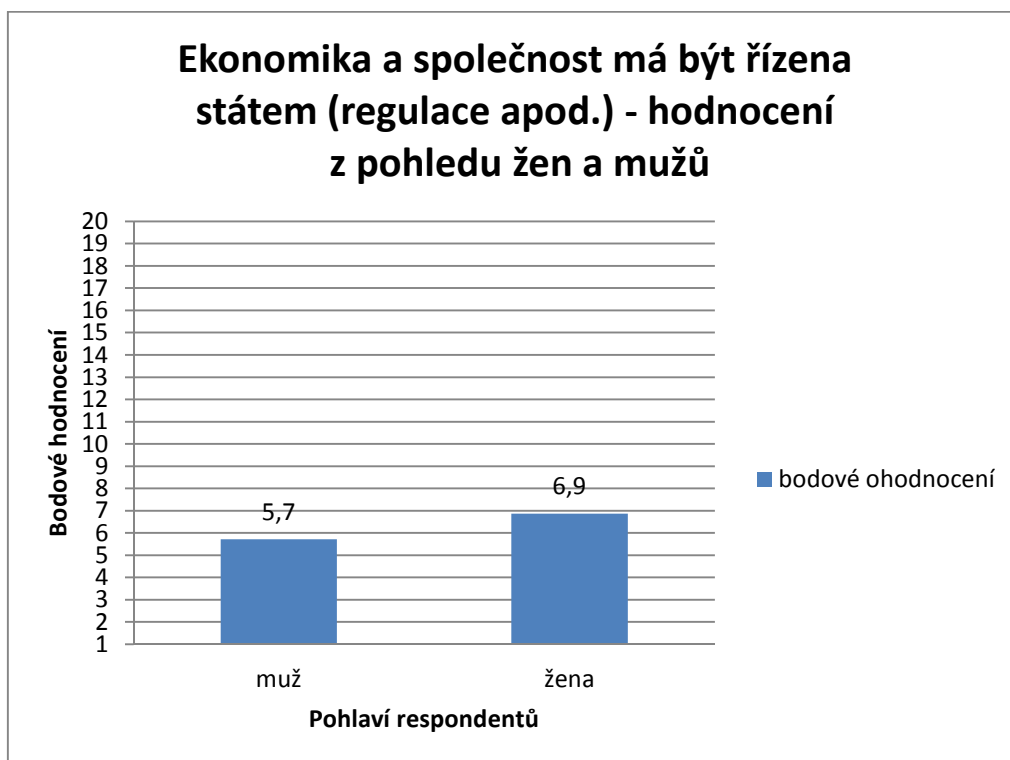
*Obr. 12 Průměrné hodnoty pro obě pohlaví
Zdroj: Vlastní data*

5.6 Ekonomika a společnost má být řízena státem (regulace, apod.)

Zde opět vyšla nízká bodová hodnocení, jak je patrné z obr. 13 a obr. 14, zřejmě ze stejného důvodu jako jsem popisovala u předešlé hodnoty.

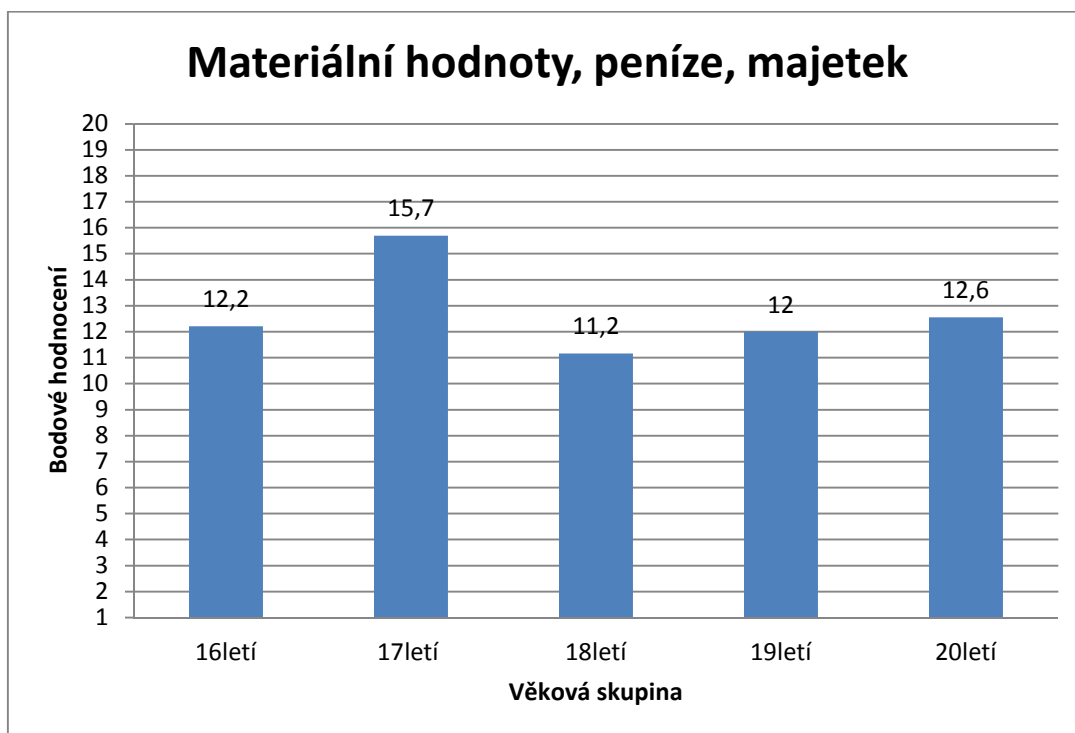
Obr. 13 Průměrné hodnoty pro každou věkovou skupinu
Zdroj: Vlastní data

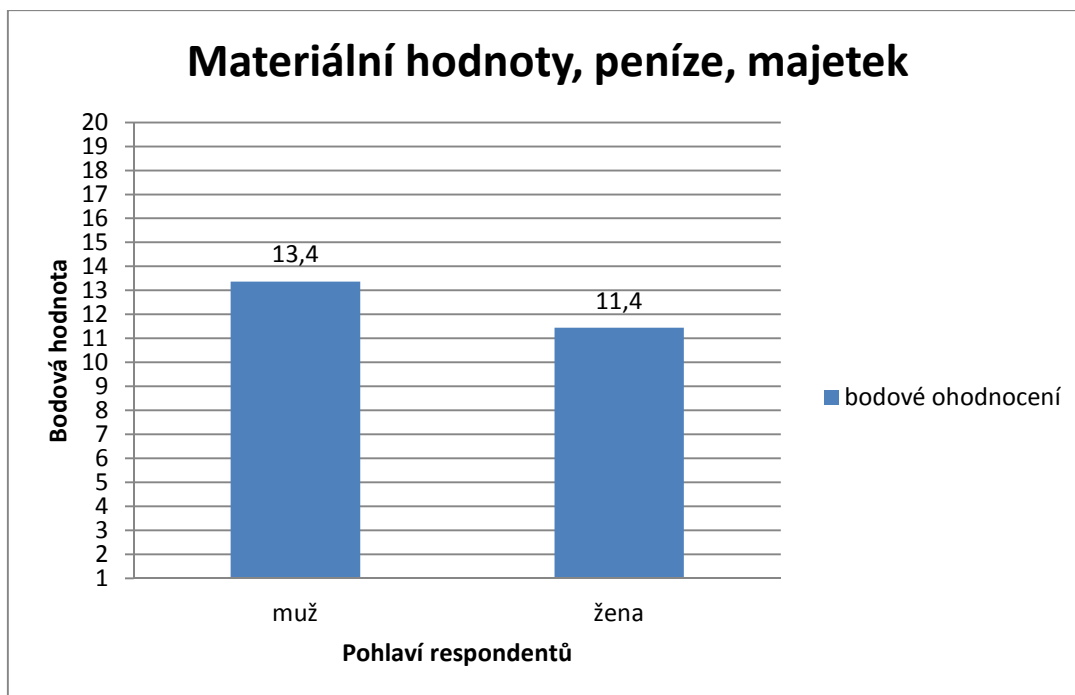
Obr. 14 Průměrné hodnoty pro obě pohlaví
Zdroj: Vlastní data

5.7 Materiální hodnoty, peníze, majetek

Materiální hodnoty jsou pro studenty poměrně důležité, jak ukazuje obr. 15. Studenti dávali velký důraz v dotazníku na zodpovědnost sami za sebe a k tomu potřebují materiální hodnoty. Zajímavostí je skupina 17letých studentů, kteří tuto hodnotu shledávají jako nadprůměrně důležitou, oproti jiným skupinám (obr. 15). Důvodem může být jejich zařazení na praxích, které jsou pravidelně placené, tudíž si studenti již zvykli na stálý přísun peněz, s kterými můžou sami hospodařit. V zastoupení pohlaví upřednostňují tuto hodnotu muži (viz obr. 16), což je opět spjato s placenou praxí, kterou vykonávají studenti SOU, což jsou především hoši.

Obr. 15 Průměrné hodnoty pro každou věkovou skupinu
Zdroj: Vlastní data

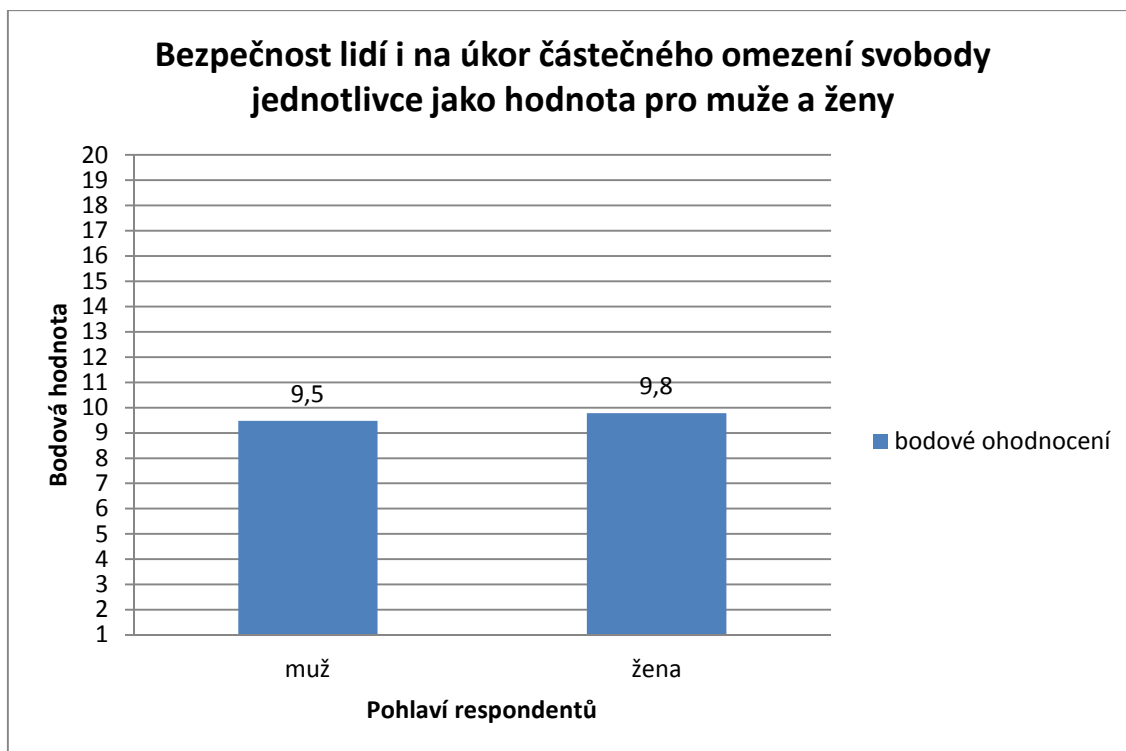
*Obr. 16 Průměrné hodnoty pro obě pohlaví
Zdroj: Vlastní data*

5.8 Bezpečnost lidí i na úkor částečného omezení svobody jednotlivce

Této hodnotě je přisuzován spíše nižší význam (obr. 17). Myslím, že je to dobrou, kdy hlavní roli hraje jedinec, který se spoléhá sám na sebe a na bezpečnost ostatních lidí nebere ohled. Je to dáno i životním obdobím adolescence, kdy obecně adolescent upřednostňuje sám sebe před druhými. Z pohledu mužů a žen se však bodové hodnocení významu této hodnoty neliší, jak ukazuje obr. 18.

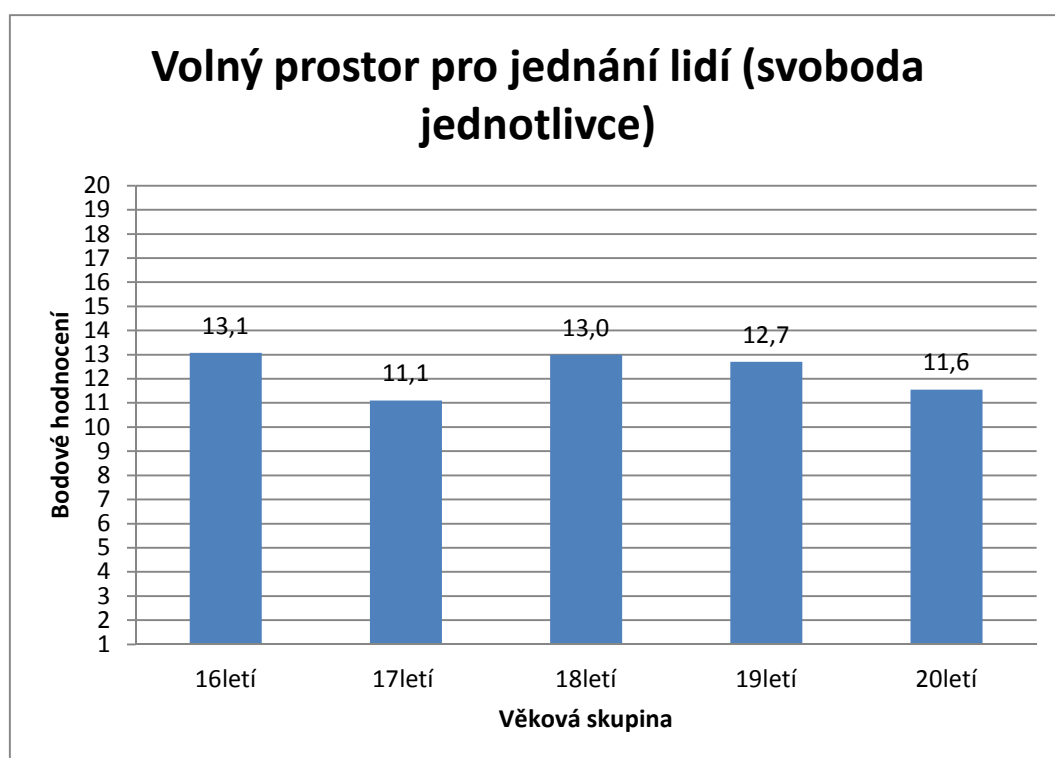
Obr. 17 Průměrné hodnoty pro každou věkovou skupinu
Zdroj: Vlastní data

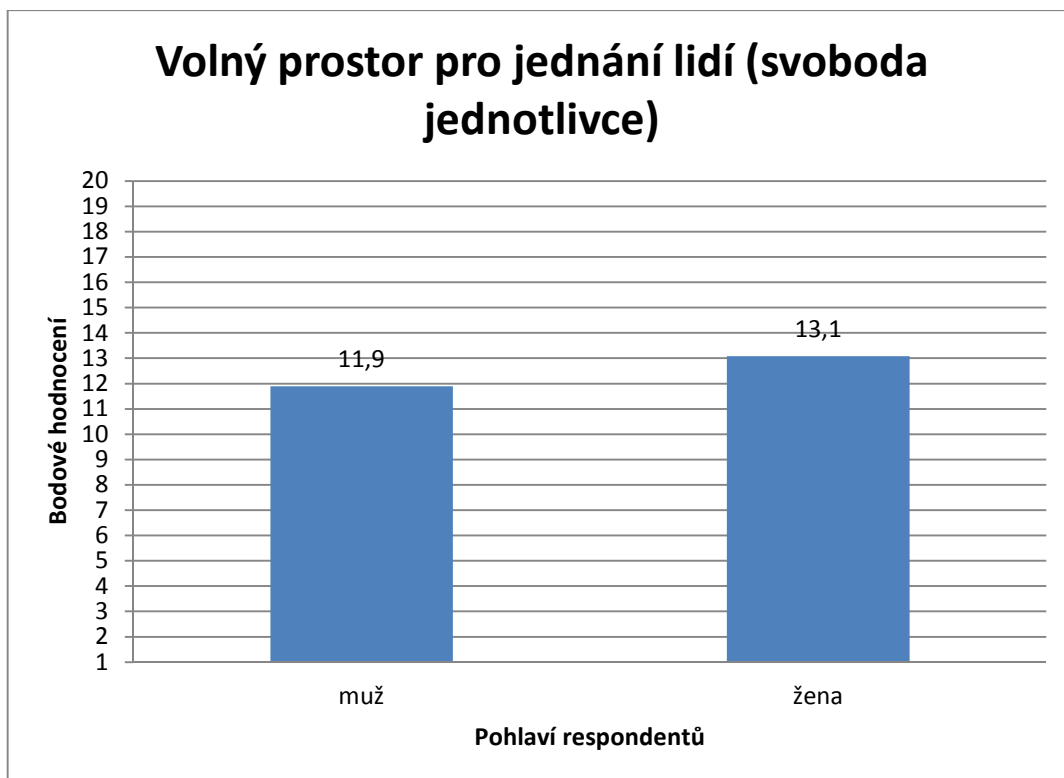
*Obr. 18 Průměrné hodnoty pro obě pohlaví
Zdroj: Vlastní data*

5.9 Volný prostor pro jednání lidí (svoboda jednotlivce)

Tato hodnota je, jak ukazuje obr. 19 považována za poměrně významnou. To může být, dáno zřejmě životním vývojovým obdobím. V tomto věku jsou mladí lidé neradi jakkoliv omezováni. Lehce tuto hodnotu upřednostňují ženy (viz obr. 20), protože v dnešní době mladé ženy nechtějí přijímat tradiční hodnoty (příprava na roli manželky, matky), chtějí mít větší volnost než předchozí generace žen.

Obr. 19 Průměrné hodnoty pro každou věkovou skupinu
Zdroj: Vlastní data

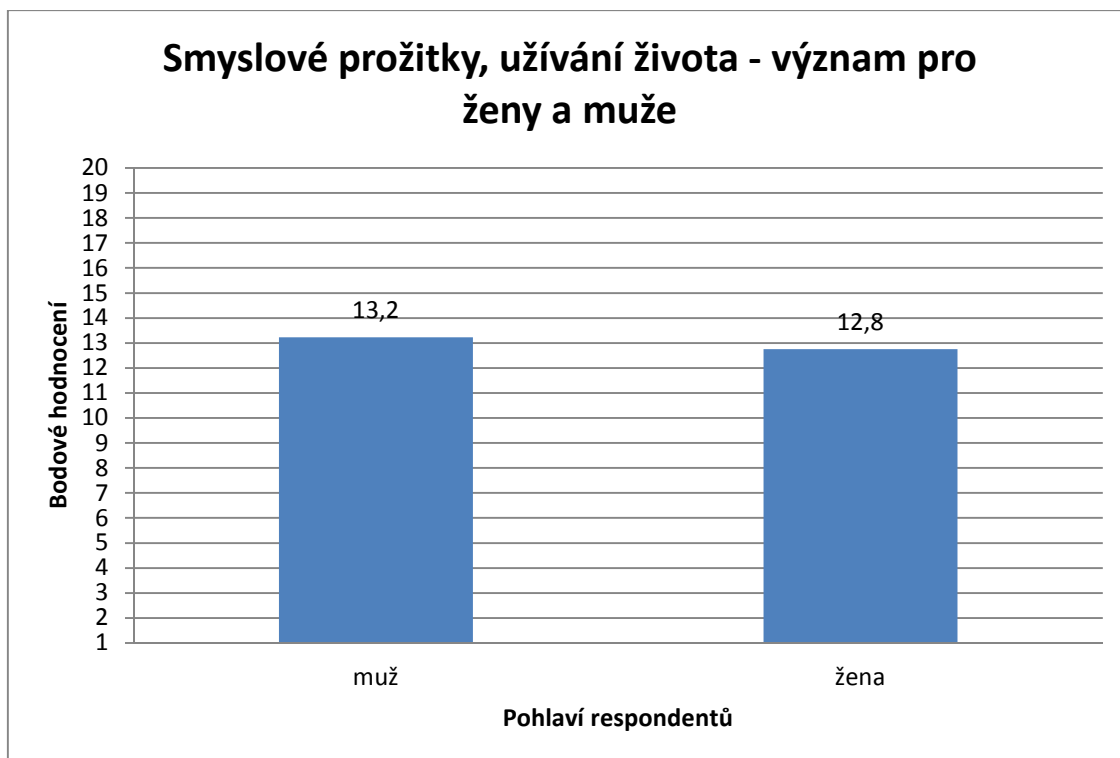
*Obr. 20 Průměrné hodnoty pro obě pohlaví
Zdroj: Vlastní data*

5.10 Smyslové prožitky, užívání života

Tato hodnota je z mého hlediska překvapivě jen mírně nadprůměrná, u adolescentů bych předpokládala, že budou smyslové prožitky a užívání života upřednostňovat před ostatními hodnotami. Průměrné hodnocení významu těchto hodnot pro věkové skupiny (obr. 21) a pro jednotlivá pohlaví (obr. 22) je relativně vyrovnané.

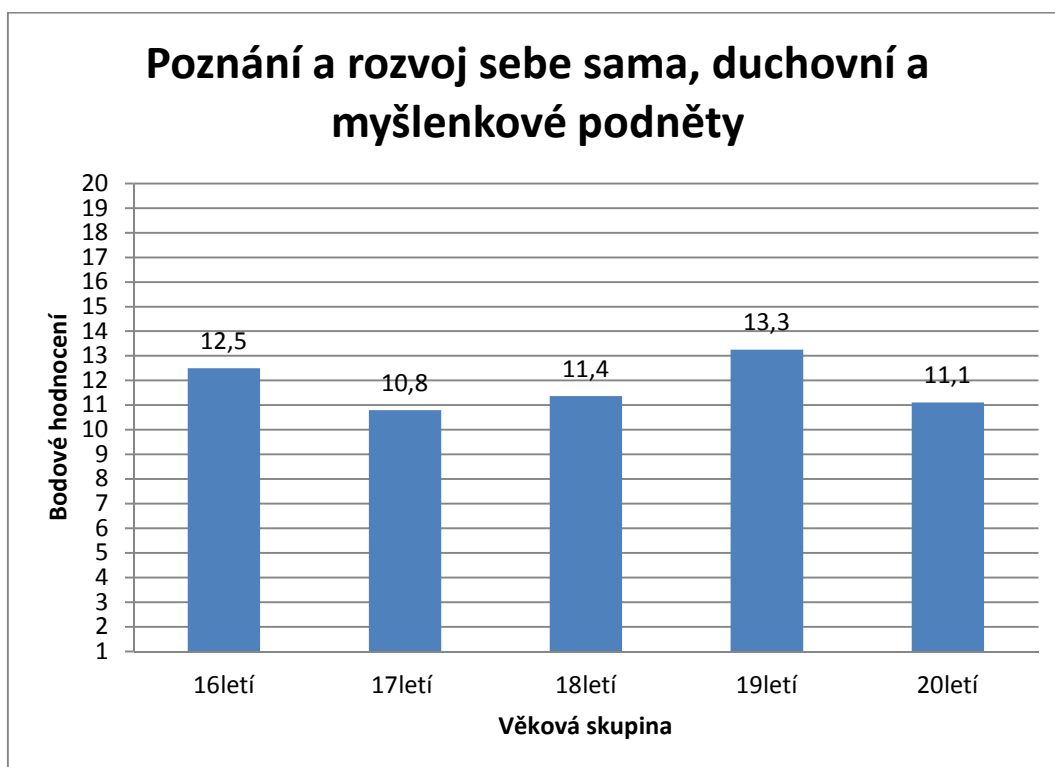
*Obr. 21 Průměrné hodnoty pro každou věkovou skupinu
Zdroj: Vlastní data*

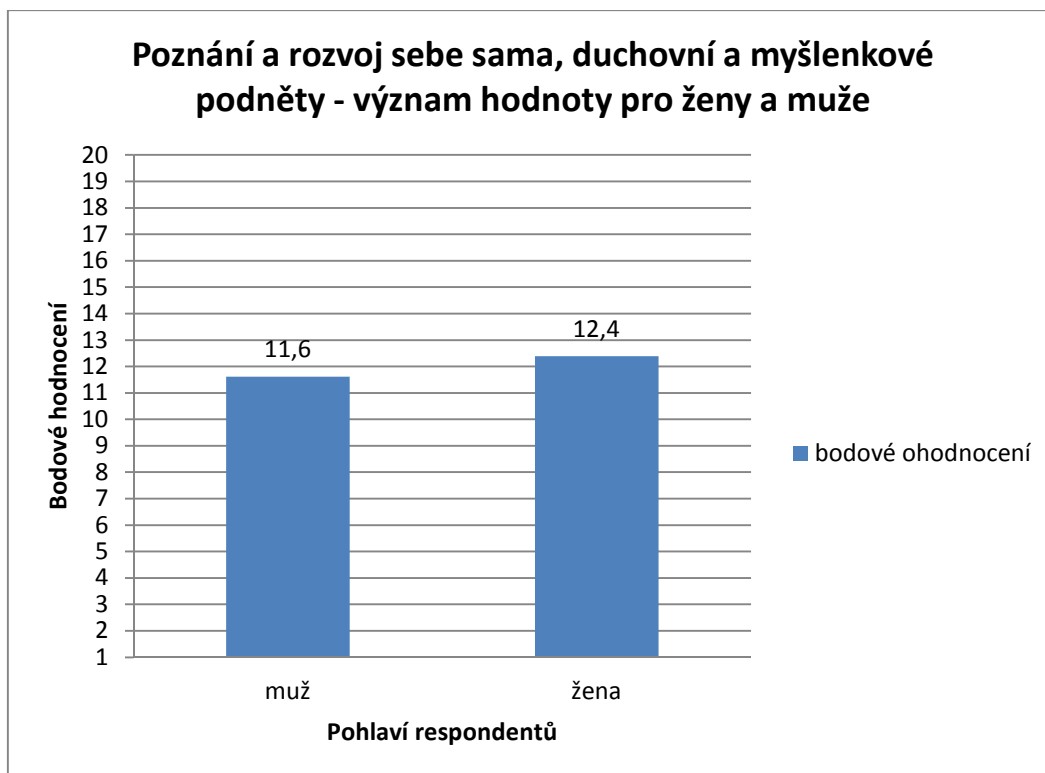
*Obr. 22 Průměrné hodnoty pro obě pohlaví
Zdroj: Vlastní data*

5.11 Poznání a rozvoj sebe sama, duchovní a myšlenkové podněty

Hodnota je mírně zvýšená, jak je patrné z obrázků 23-24, důvodem může být přílišná zaměstnanost adolescenta sebou samotným, kdy se snaží najít svoji vlastní duchovní, myšlenkovou identitu.

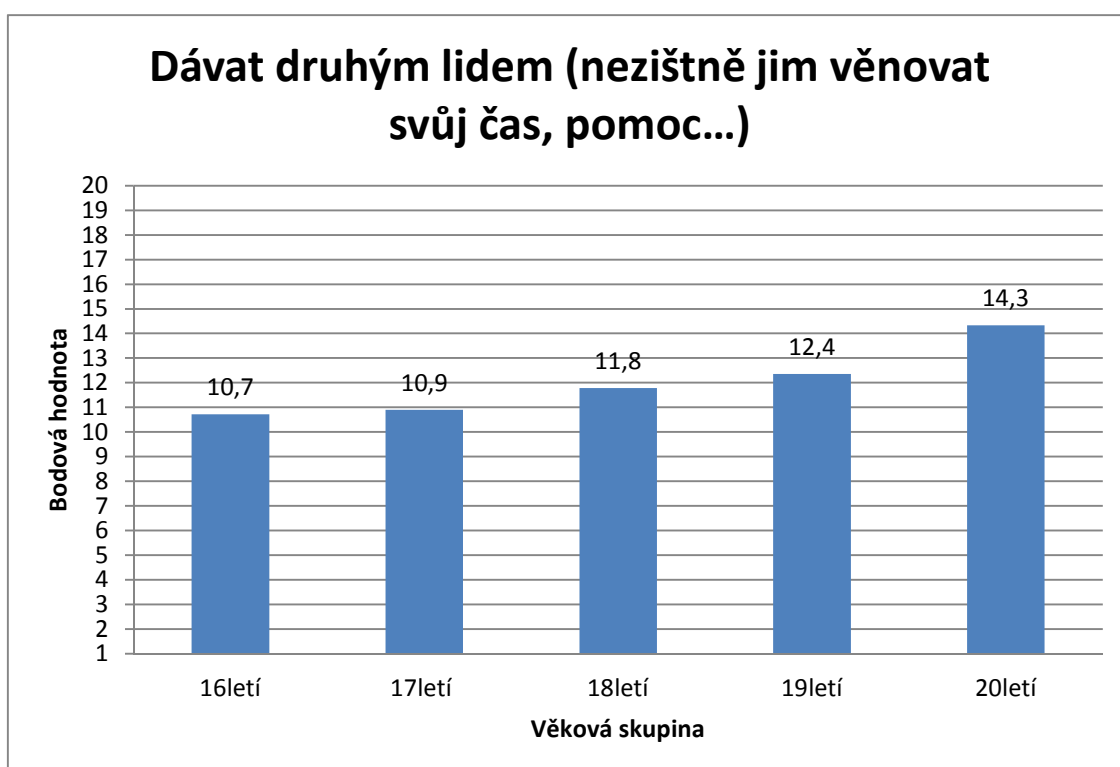
Obr. 23 Průměrné hodnoty pro každou věkovou skupinu
Zdroj: Vlastní data

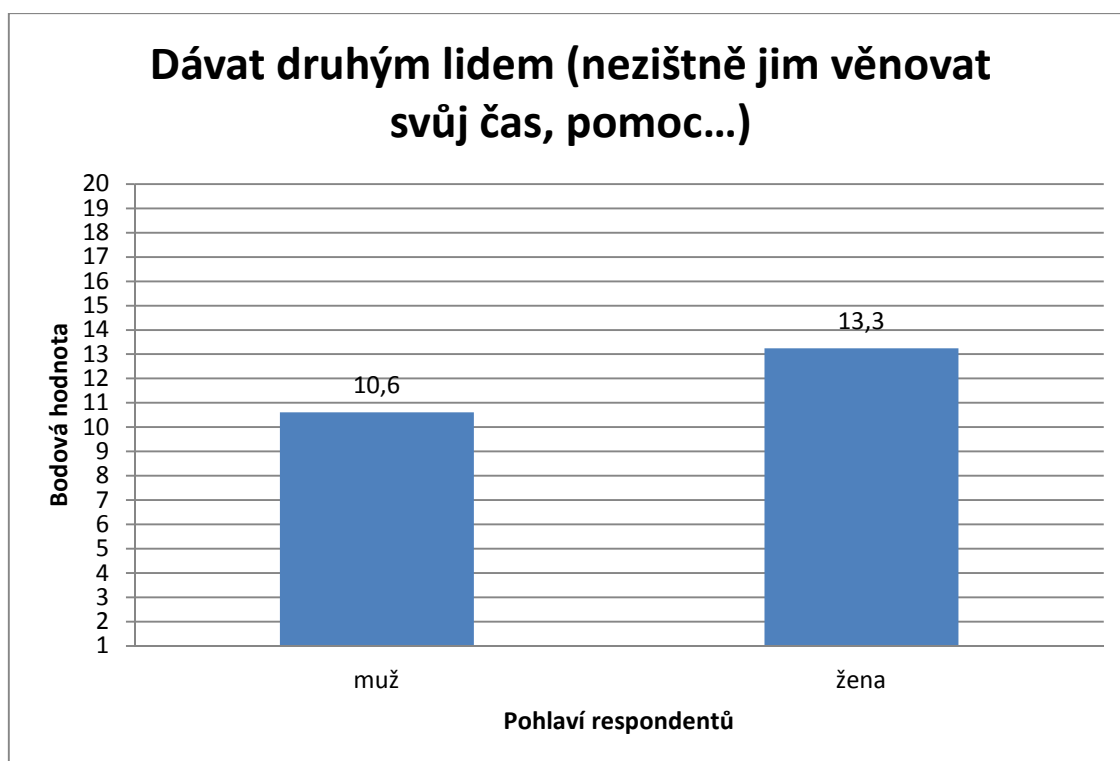
*Obr. 24 Průměrné hodnoty pro obě pohlaví
Zdroj: Vlastní data*

5.12 Dávat druhým lidem (nezištně jim věnovat svůj čas, pomoc...)

Tato hodnota má s věkem vzestupnou tendenci (obr. 25), což souvisí i s obdobím starší adolescence, kdy jedinec již není tak zahleděn do sebe, má již uspořádané vztahy s rodiči, je smířený se svojí osobou a začíná se zaměřovat na ostatní lidi. Hodnotu preferovaly více ženy (obr. 26), což souvisí s jejich budoucí sociální rolí manželky, matky.

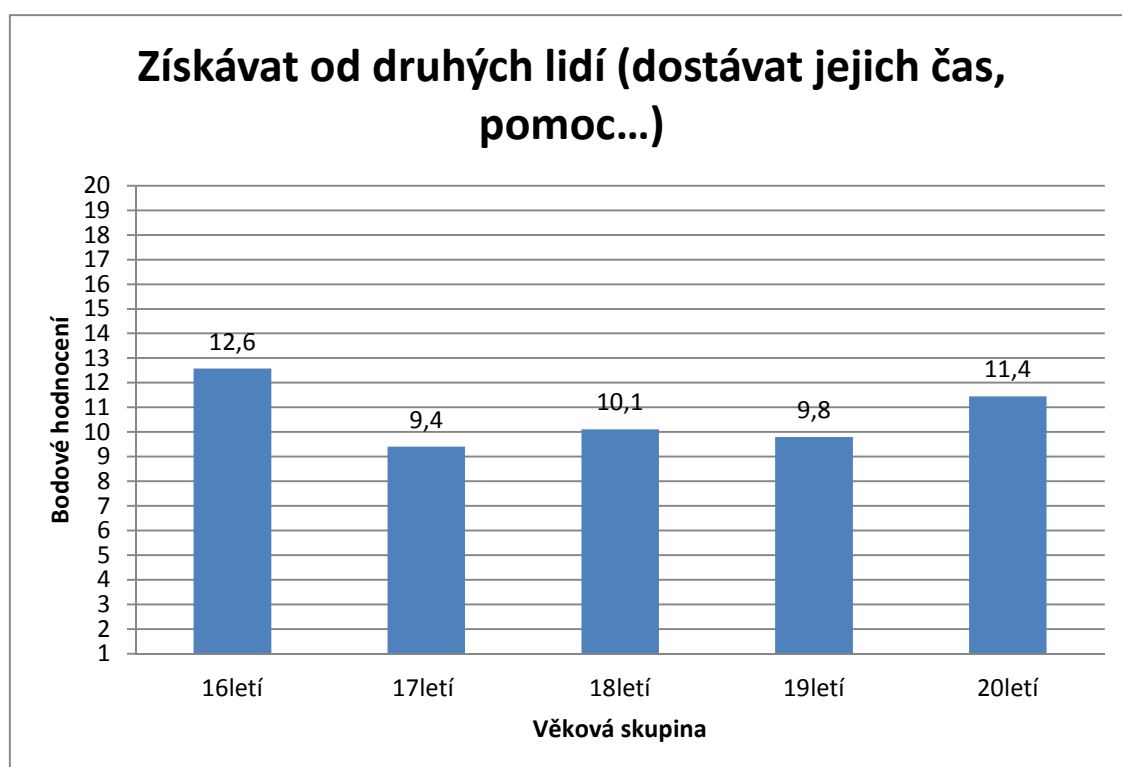
Obr. 25 Průměrné hodnoty pro každou věkovou skupinu
Zdroj: Vlastní data

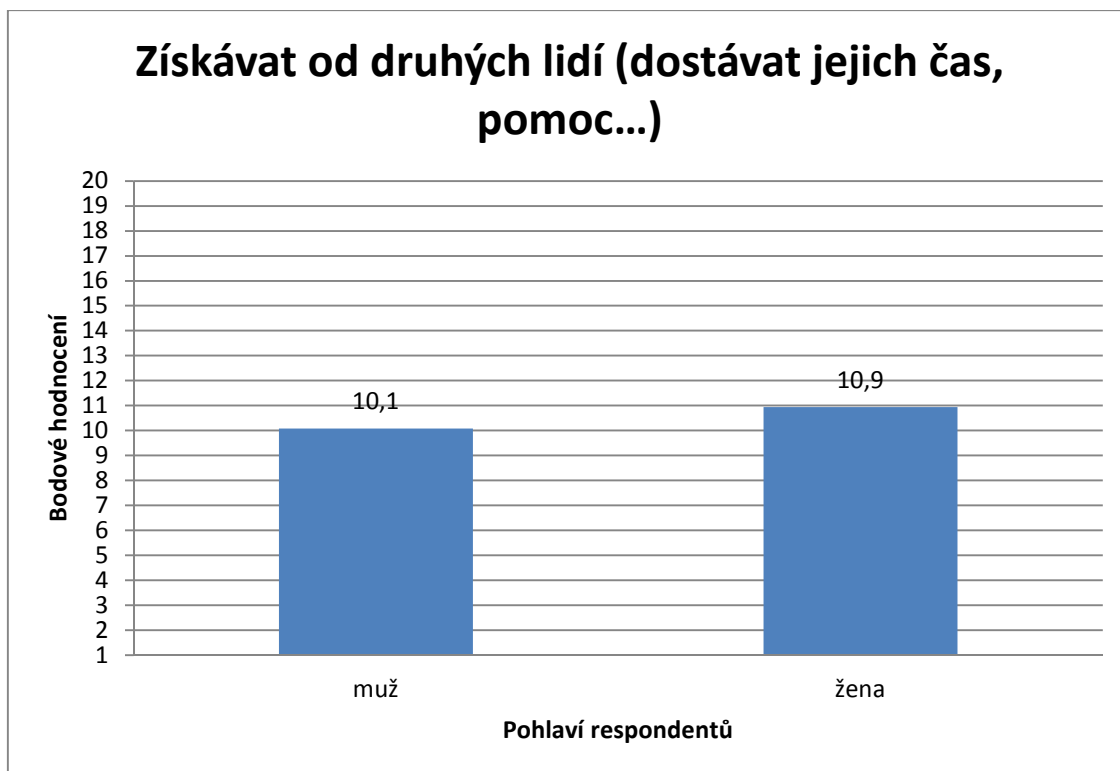
*Obr. 26 Průměrné hodnoty pro obě pohlaví
Zdroj: Vlastní data*

5.13 Získávat od druhých lidí (dostávat jejich čas, pomoc...)

Tato hodnota je průměrná (obr. 27). U 16letých je lehce nadprůměrná, protože tato skupina respondentů se ještě spoléhá na pomoc rodiny, ještě u nich nedošlo k osamostatnění od rodiny. Myslím si, že ženy tuto hodnotu mírně upřednostňují z důvodů prvních lásek, kdy očekávají od partnera, že s nimi bude trávit veškerý čas a bude „žít jen pro ně“ (obr. 28).

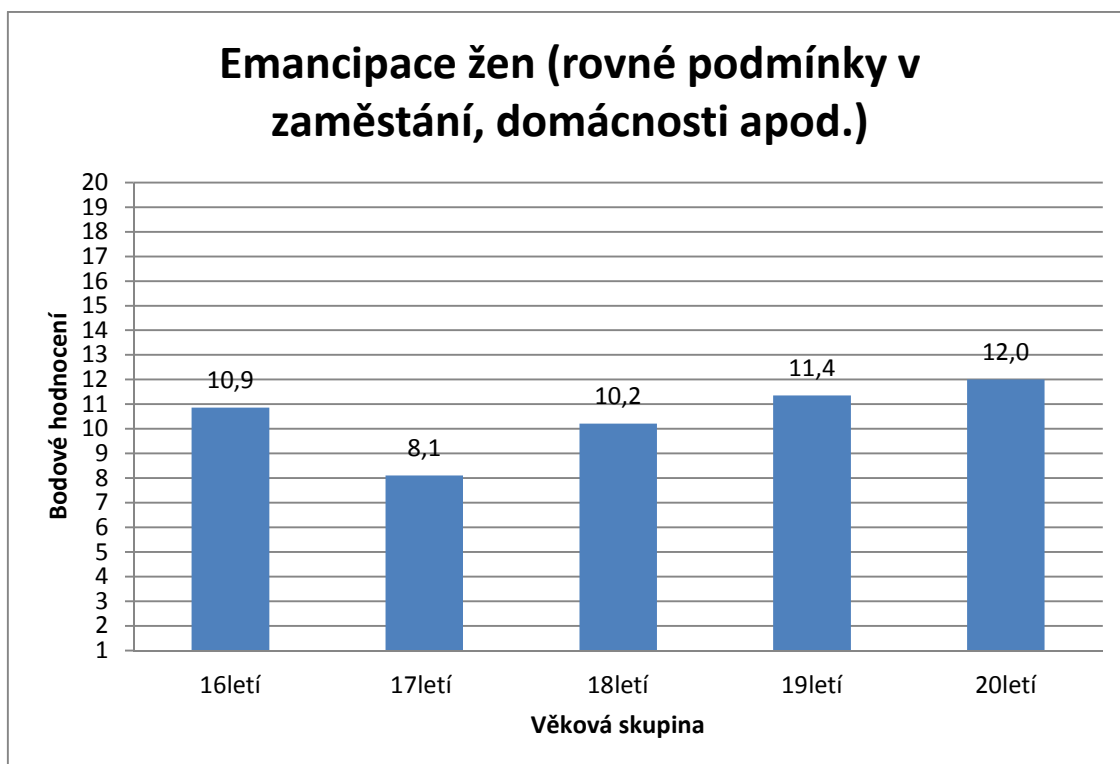
Obr. 27 Průměrné hodnoty pro každou věkovou skupinu
Zdroj: Vlastní data

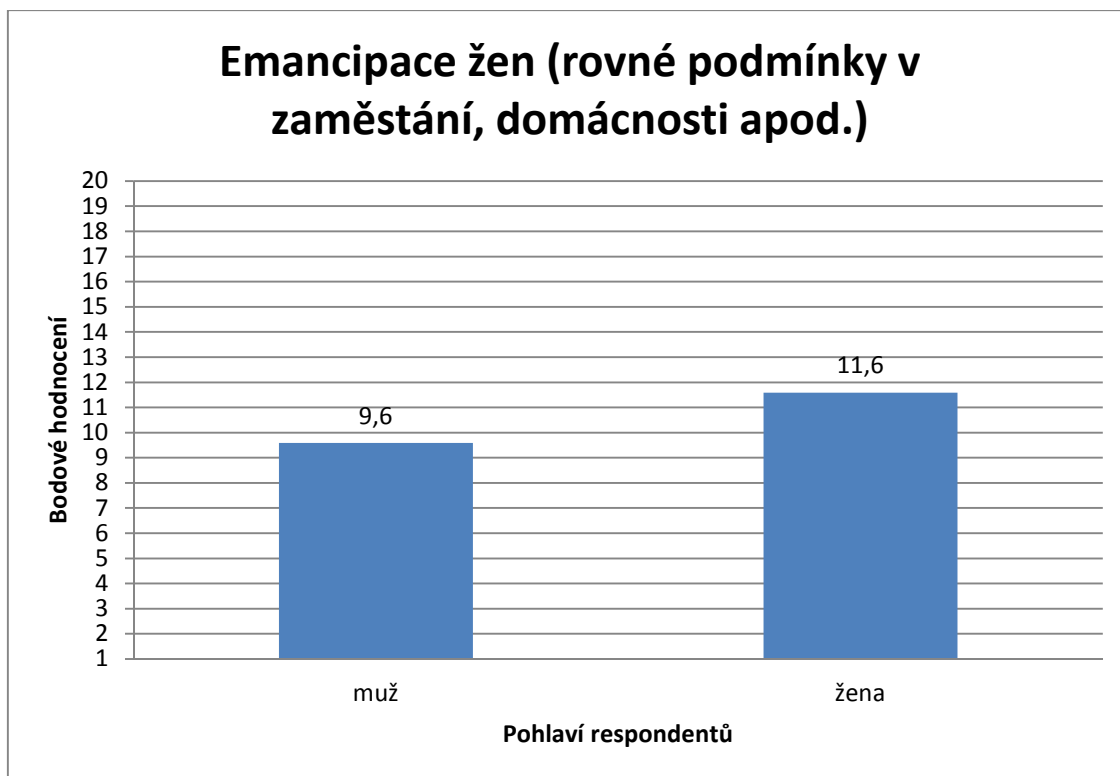
*Obr. 28 Průměrné hodnoty pro obě pohlaví
Zdroj: Vlastní data*

5.14 Emancipace žen (rovné podmínky v zaměstnání, domácnosti apod.)

Hodnota má průměrný charakter. V tomto věku je otázka emancipace ještě tolik netrápí, myslím, že je to z důvodu, že ve škole je s nimi zacházeno rovnoprávně, otázka emancipace nastane až s příchodem do prvního zaměstnání. Zajímavostí je, že tato hodnota je docela vysoká i u mužů. Bodová hodnocení uvádějí grafy 29-30.

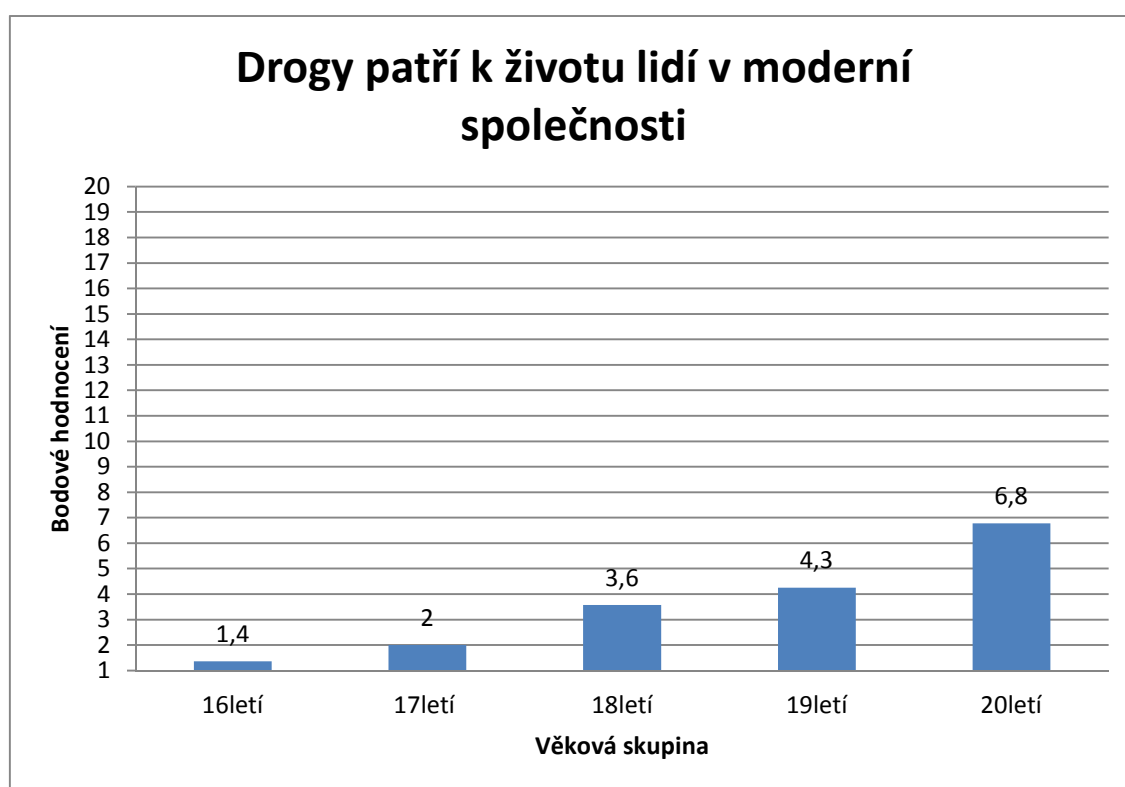
Obr. 29 Průměrné hodnoty pro každou věkovou skupinu
Zdroj: Vlastní data

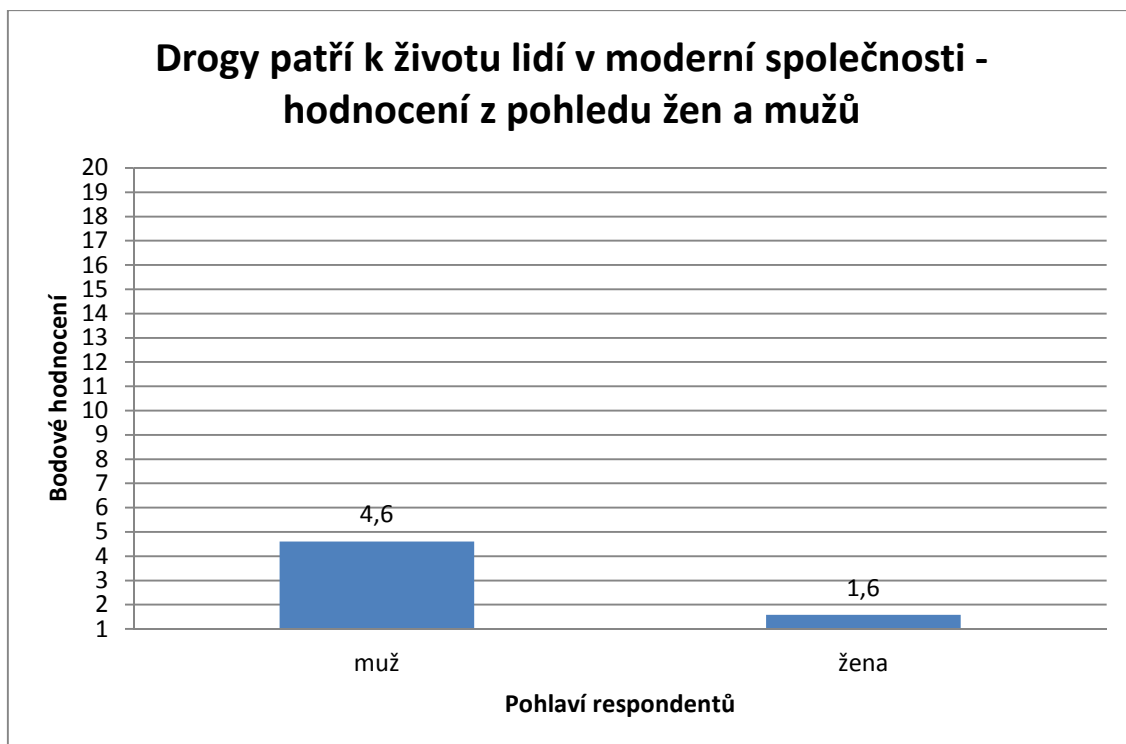
*Obr. 30 Průměrné hodnoty pro obě pohlaví
Zdroj: Vlastní data*

5.15 Drogy patří k životu lidí v moderní společnosti

Tato hodnota je pro adolescenty nedůležitá (obr. 31), je důležitá jen pro pár jedinců, myslím si, že to byla z jejich pohledu jen touha provokovat, upozorňovat na sebe, což je pro tento věk typické. Zarážející je, že oba respondenti byli z pohledu zákona dospělí muži. Muži všeobecně v tomto období mají touhu riskovat, nedomýšlet důsledky svého počínání. Zvýšené bodové hodnocení v kategorii 20letých (viz obr. 31) může být také důsledkem jejich větší zkušenosti s životem v současné společnosti a jejím stavem, kdy si uvědomují skutečnost, že je v populaci dost drogově závislých. Pohled na obr. 32 ukazuje, že drogy nejsou uznávanou hodnotou pro muže ani ženy účastníci se tohoto šetření.

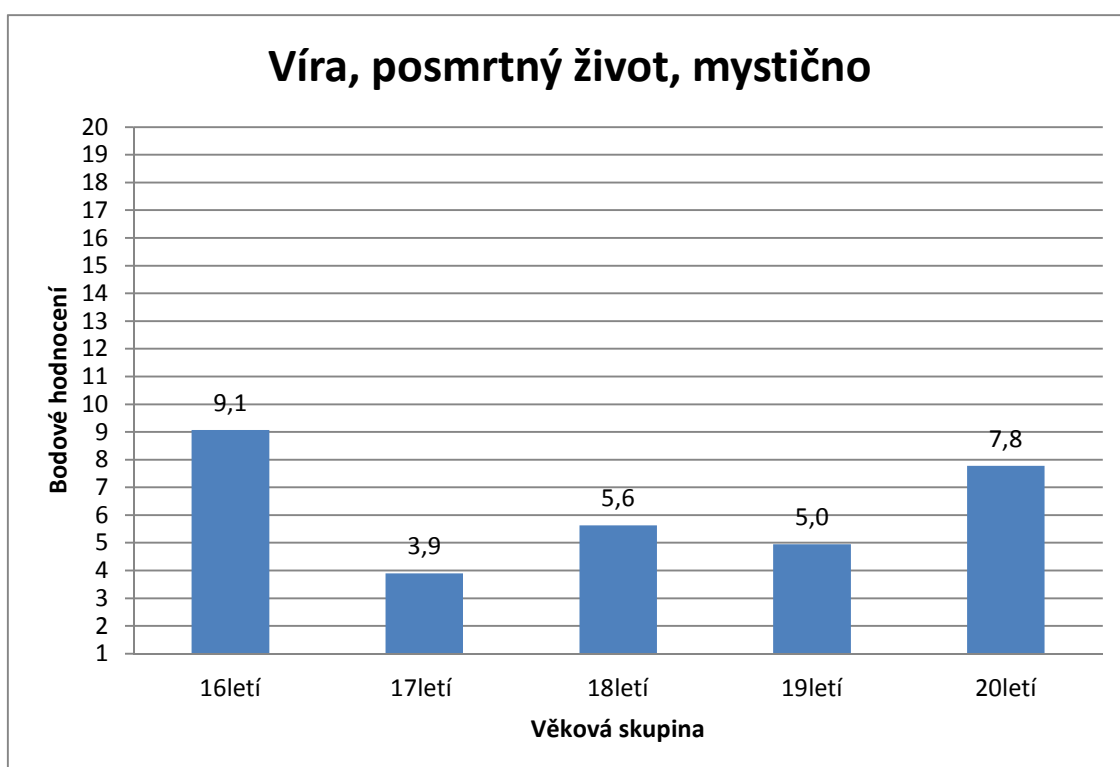
Obr. 31 Průměrné hodnoty pro každou věkovou skupinu
Zdroj: Vlastní data

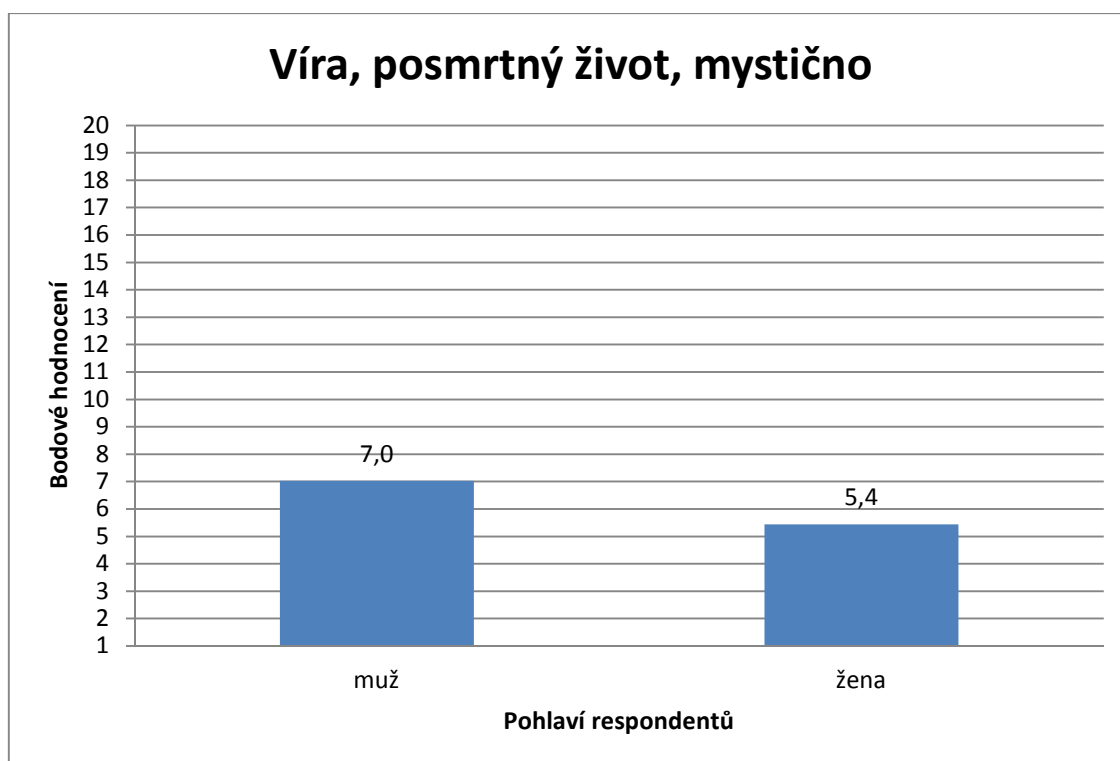
*Obr. 32 Průměrné hodnoty pro obě pohlaví
Zdroj: Vlastní data*

5.16 Víra, posmrtný život, mystično

Tato hodnota má poměrně nízké bodové hodnocení, je to dáno tím, že adolescenti žijí jen sami sebou (obr. 33-34). Od světa „pohádek“ přecházejí do reálného života. Touto hodnotou se budou zabývat v pozdějším věku. Myslím si, že studenti na odborné škole jsou zaměřeni více na reálný život. Dalším faktorem může být vliv sekularizace společnosti.

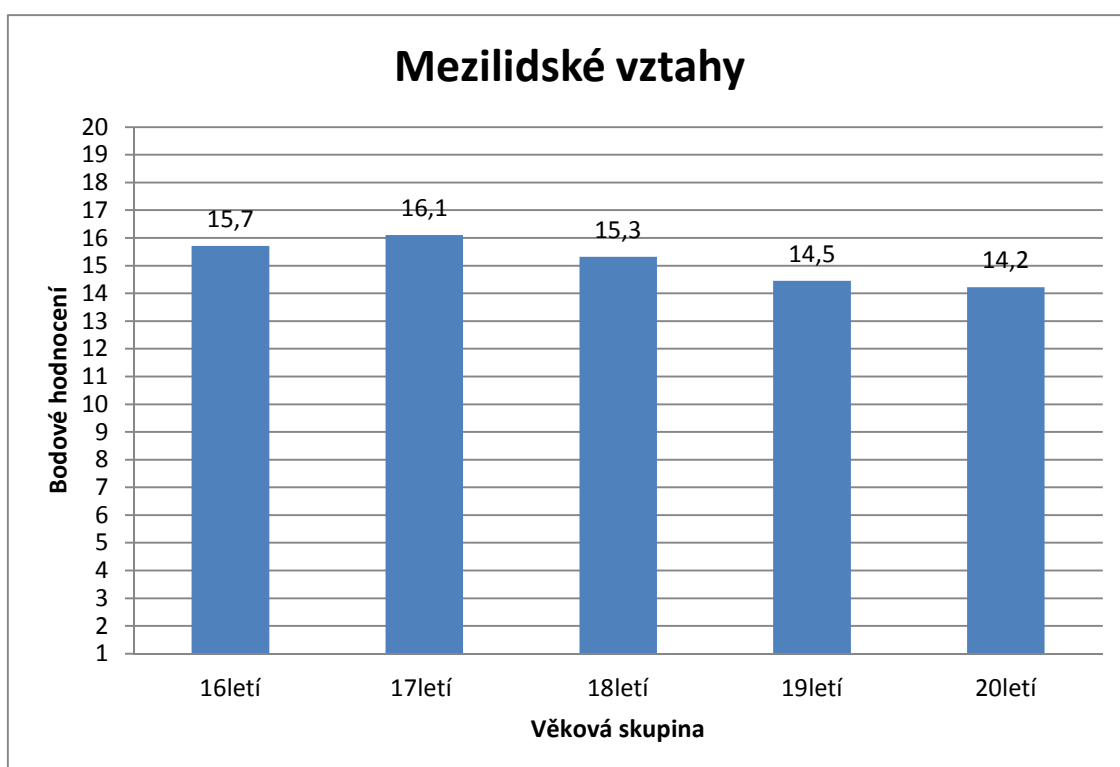
Obr. 33 Průměrné hodnoty pro každou věkovou skupinu
Zdroj: Vlastní data

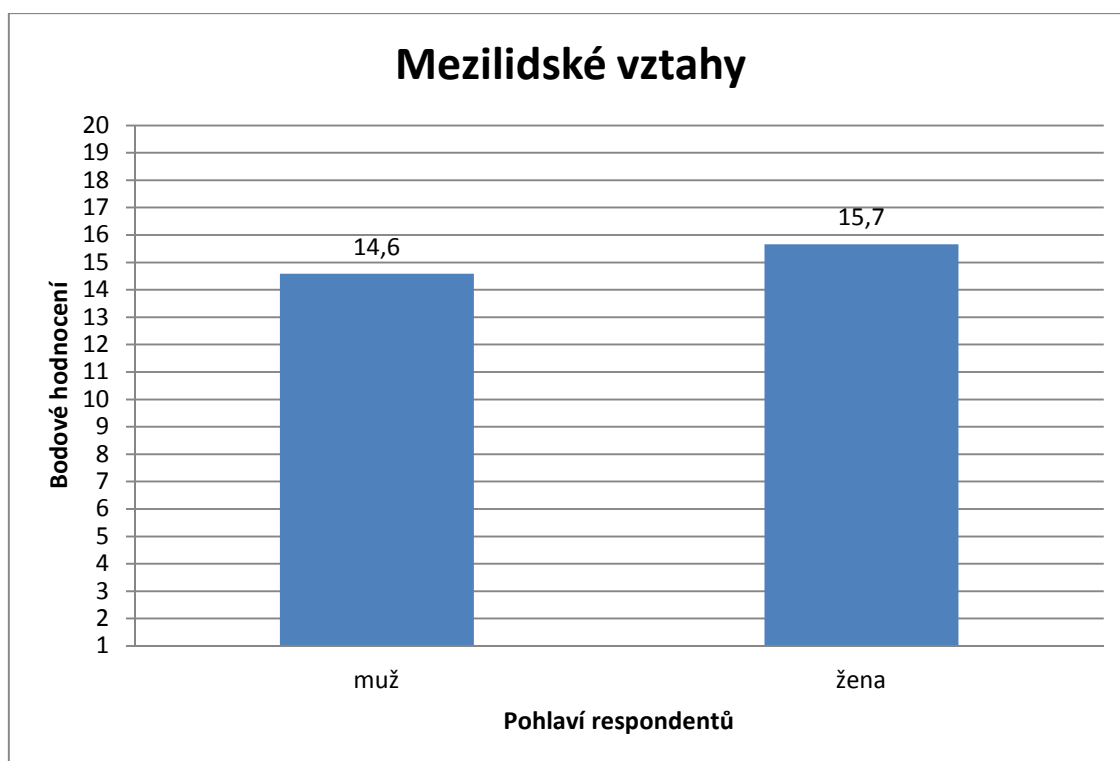
Obr. 34 Průměrné hodnoty pro obě pohlaví
Zdroj: Vlastní data

5.17 Mezilidské vztahy

Tato hodnota je pro studenty důležitá, vyplývá z věku respondentů, kteří se zabývají láskami a vztahy ve třídě, společnosti. Studentky tuto hodnotu preferují o více než studenti (Obr. 35-36). Domnívám se, že se dívky všeobecně zabývají více vztahy ve třídě, společnosti, kdežto hoši během adolescence mají jiné zájmy než řešit vztahy v kolektivu.

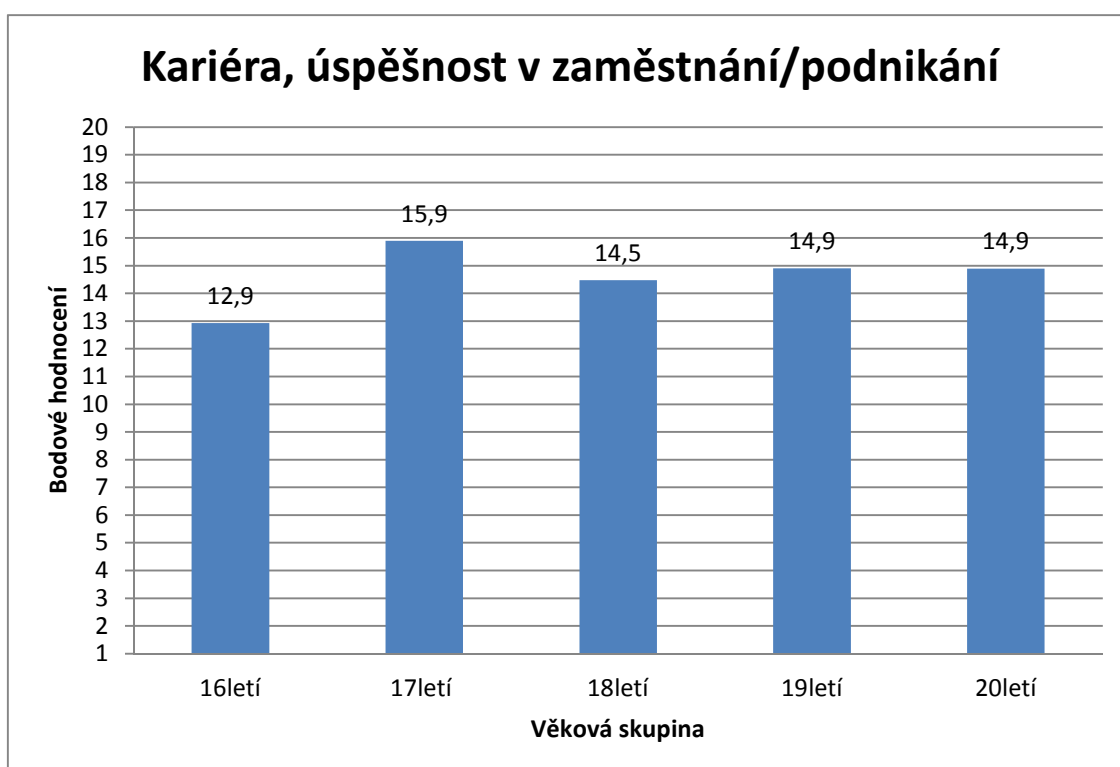
Obr. 35 Průměrné hodnoty pro každou věkovou skupinu
Zdroj: Vlastní data

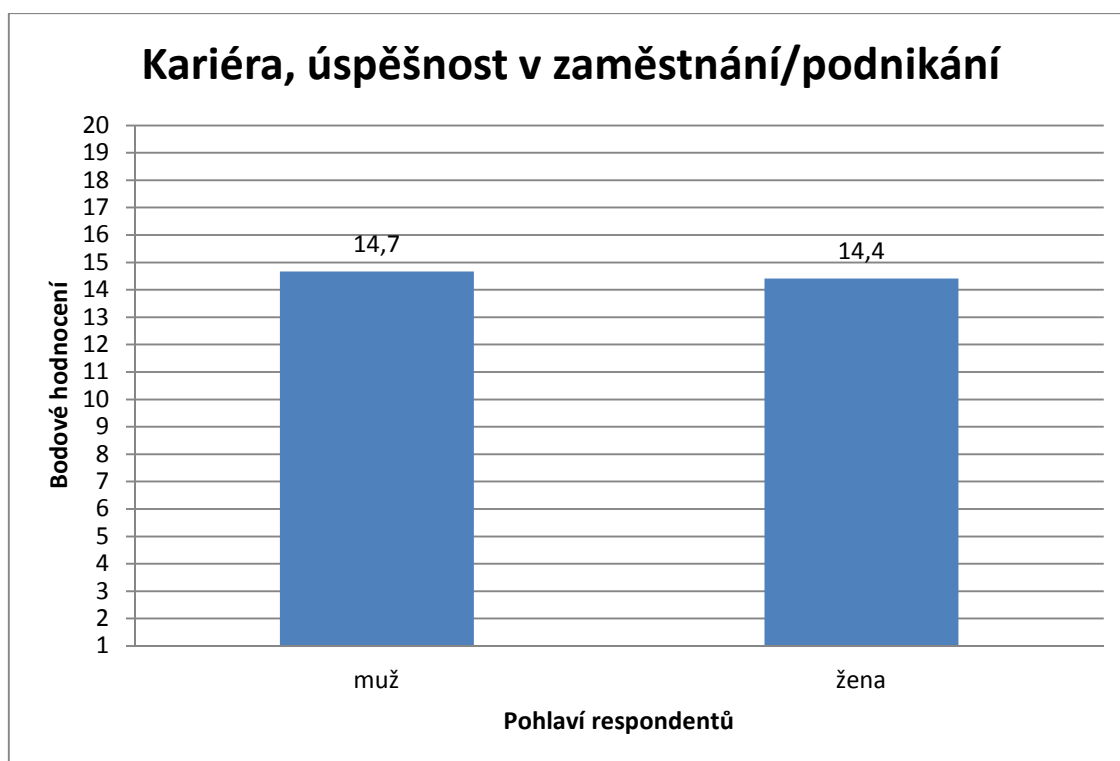
*Obr. 36 Průměrné hodnoty pro obě pohlaví
Zdroj: Vlastní data*

5.18 Kariéra, úspěšnost v zaměstnání/podnikání

Tato hodnota je nadprůměrná, a to z důvodu, že studenti jsou vysíláni na praxi, tudíž vidí pracovní proces, možnost výdělku. Na Bystřicku je vysoká nezaměstnanost, která se promítá do rodin studentů, proto považují za důležité mít zaměstnání nebo být úspěšní v podnikání. Situaci v hodnocení subjektivního významu této hodnoty ilustrují obrázky 37-38.

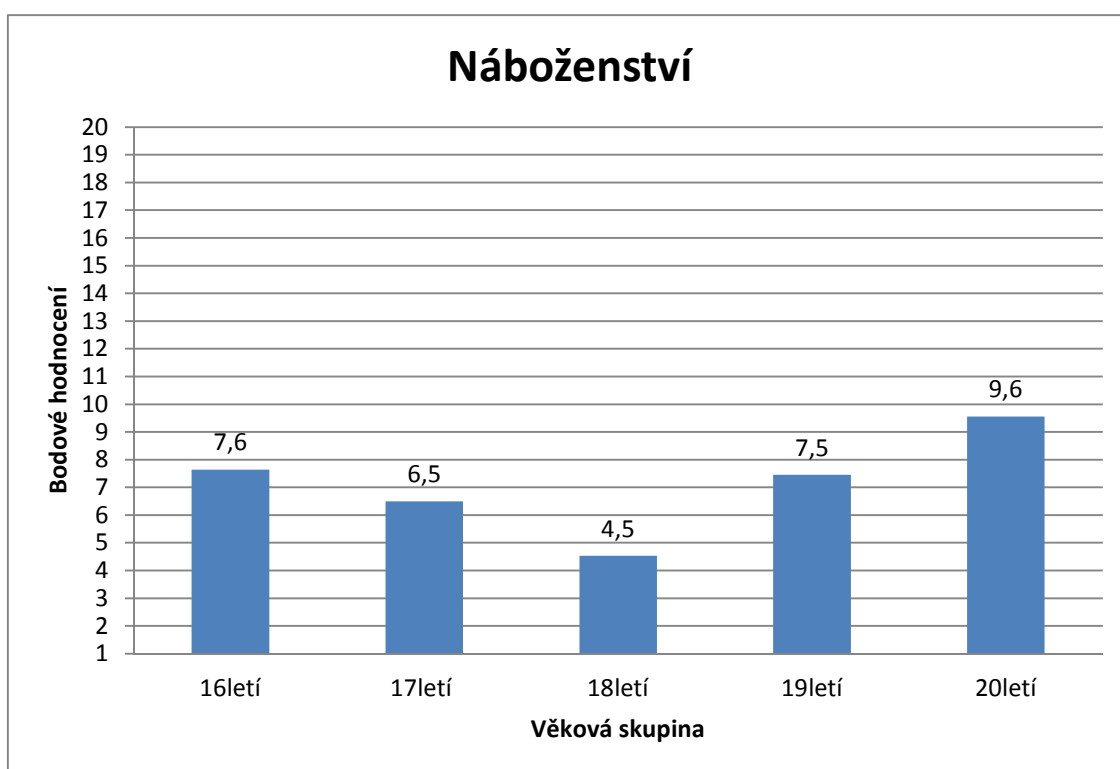
Obr. 37 Průměrné hodnoty pro každou věkovou skupinu
Zdroj: Vlastní data

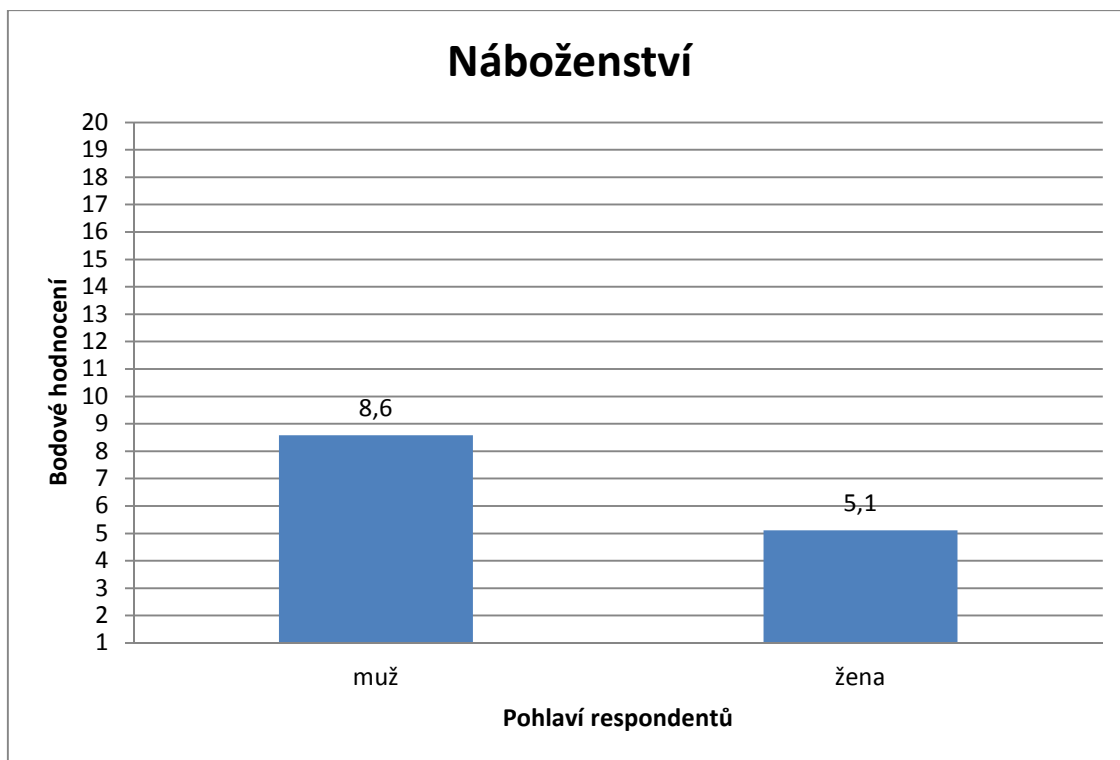
Obr. 38 Průměrné hodnoty pro obě pohlaví
Zdroj: Vlastní data

5.19 Náboženství

Hodnota je značně podprůměrná (obr. 39), což koresponduje s celorepublikovým odklonem od náboženských hodnot, oproti předešlým generacím. Velký vliv na tuto hodnotu má výchova v rodině. Tři jedinci shledávají tuto hodnotu jako nejdůležitější ve svém životě. Průměrná hodnocení věkovými skupinami a muži a ženami znázorňují obr. 39-40.

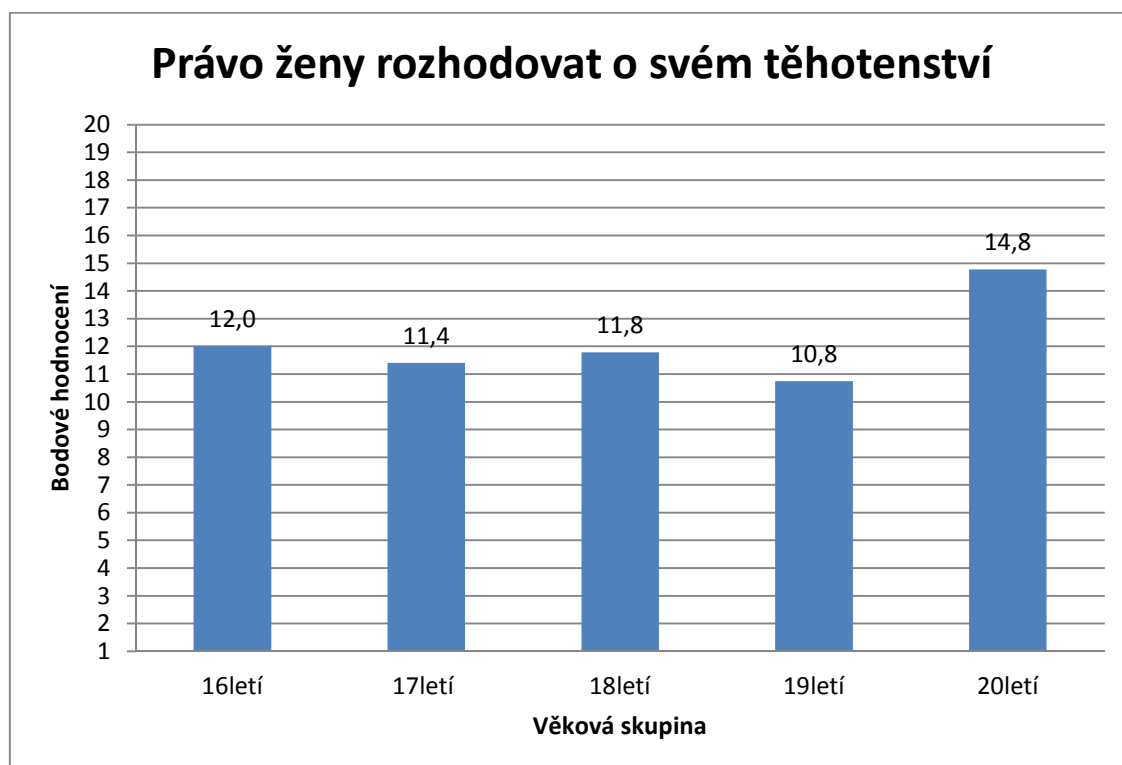
Obr. 39 Průměrné hodnoty pro každou věkovou skupinu
Zdroj: Vlastní data

*Obr. 40 Průměrné hodnoty pro každou věkovou skupinu
Zdroj: Vlastní data*

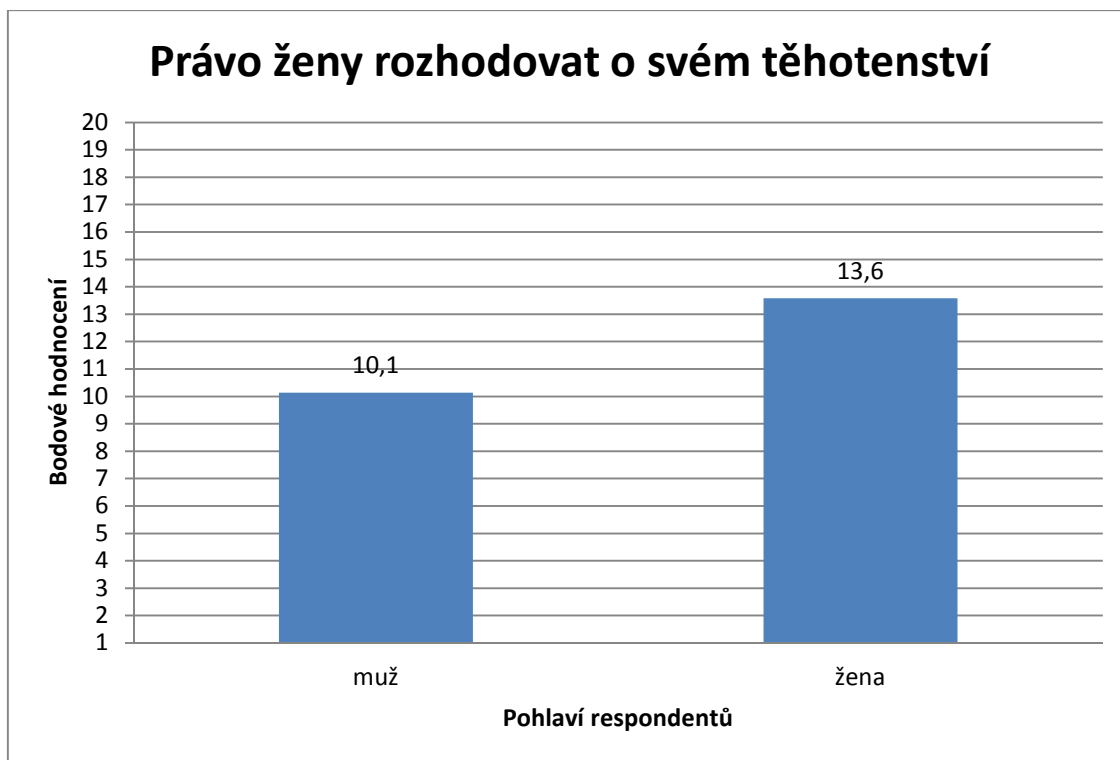
5.20 Právo ženy rozhodovat o svém těhotenství

Mezi respondenty se objevily mladé ženy – matky, proto je u 20letých žen tato hodnota vyšší. Z obrázků 41 je zřejmé, že i pro mladší studenty je tato hodnota významná. Také pro ženy (obr. 42) je tato hodnota významná.

Obr. 41 Průměrné hodnoty pro každou věkovou skupinu

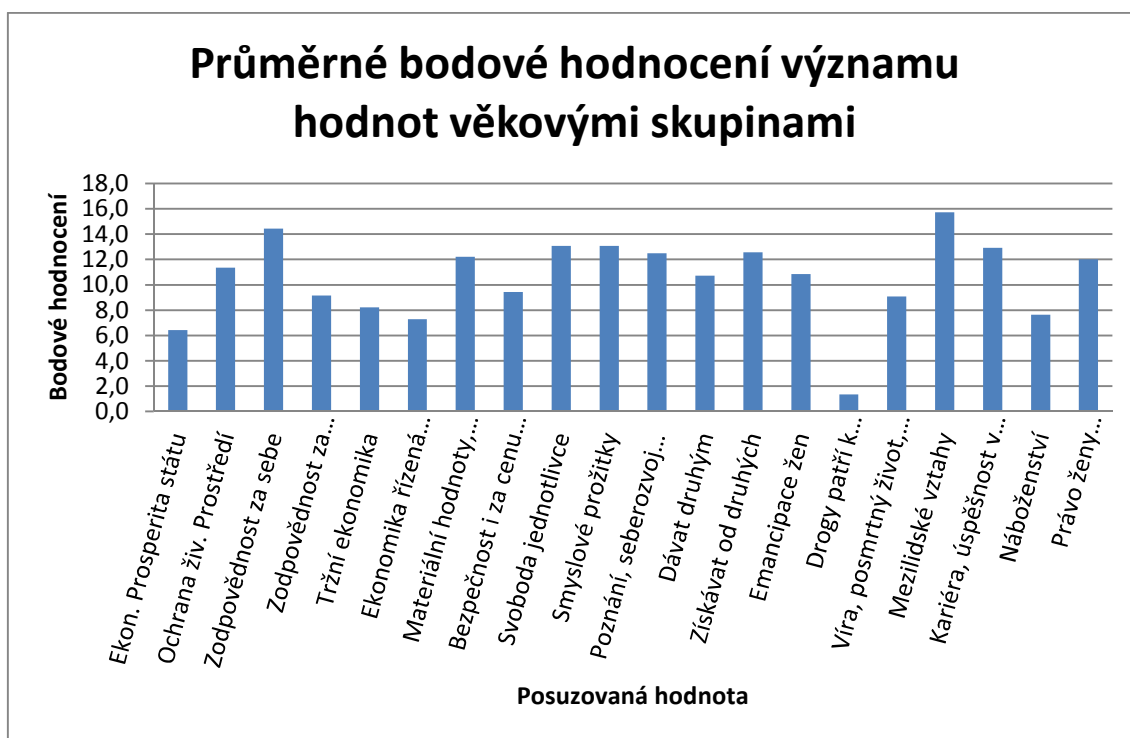
Zdroj: Vlastní data

Obr. 42 Průměrné hodnoty pro každou věkovou skupinu
Zdroj: Vlastní data

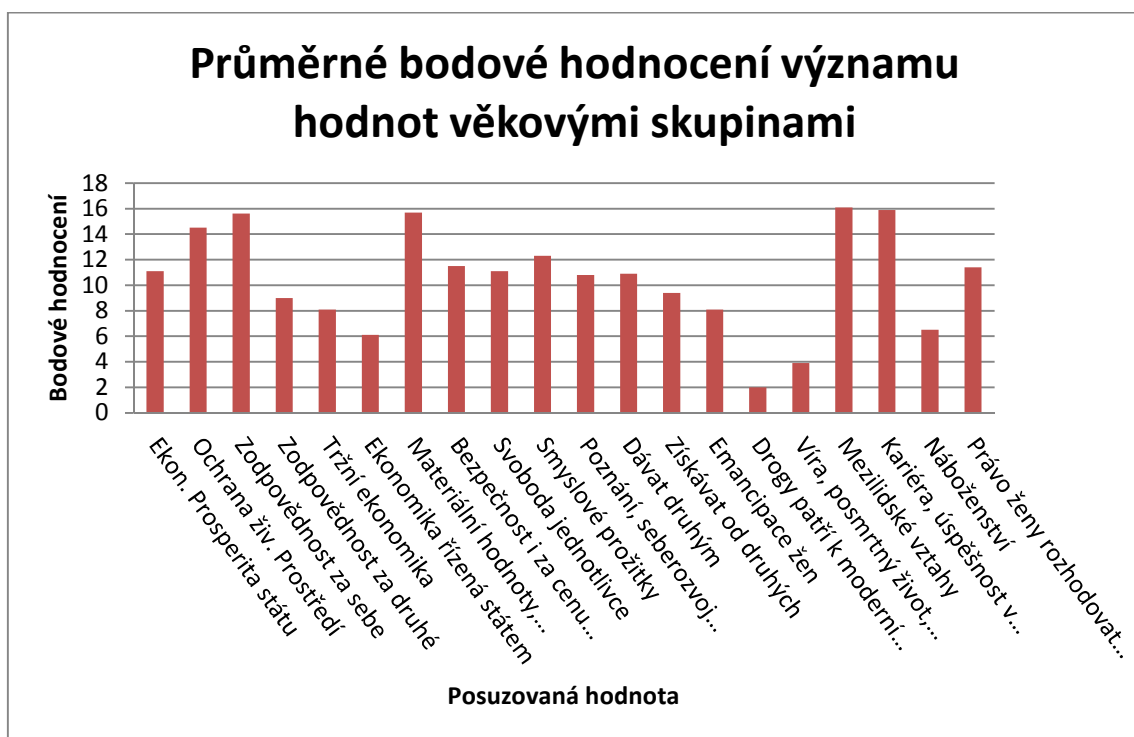
5.21 Srovnání hodnot podle jednotlivých věkových kategorií

Obr. 43, ve kterém se nám promítají seřazené hodnoty pro kategorii 16letých studentů, vypovídá, že nejvýše stojí „hodnota mezilidské vztahy“ a hodnota „každý jedinec je zodpovědný sám za sebe“. Nejméně důležitou hodnotou, je pro tuto skupinu studentů „drogy patří k životu lidí v moderní společnosti“, další s nejméně preferovaných hodnot je ekonomická prosperita společnosti. Domnívám se, že to vychází z věku studentů, že jsou orientováni na sebe sama a v tomto věku nejvíce řeší vztahovost, toto pramení s přestupem mladých lidí na střední školu, zde se utváří nový kolektiv, první lásky, poznávají a získávají nové kamarády, nové kantory. Nejméně preferované hodnoty jsou „drogy patří k životu“, možná díky dobrým preventivním programům na základních školách a v naší škole, mladí lidé si uvědomují nebezpečí drog, drogové závislosti, „ekonomická prosperita společnosti“ získala malou bodovou hodnotu z důvodu nezájmu této věkové kategorie k věcem týkajícím se globálně společnosti, více se orientují na sebe.

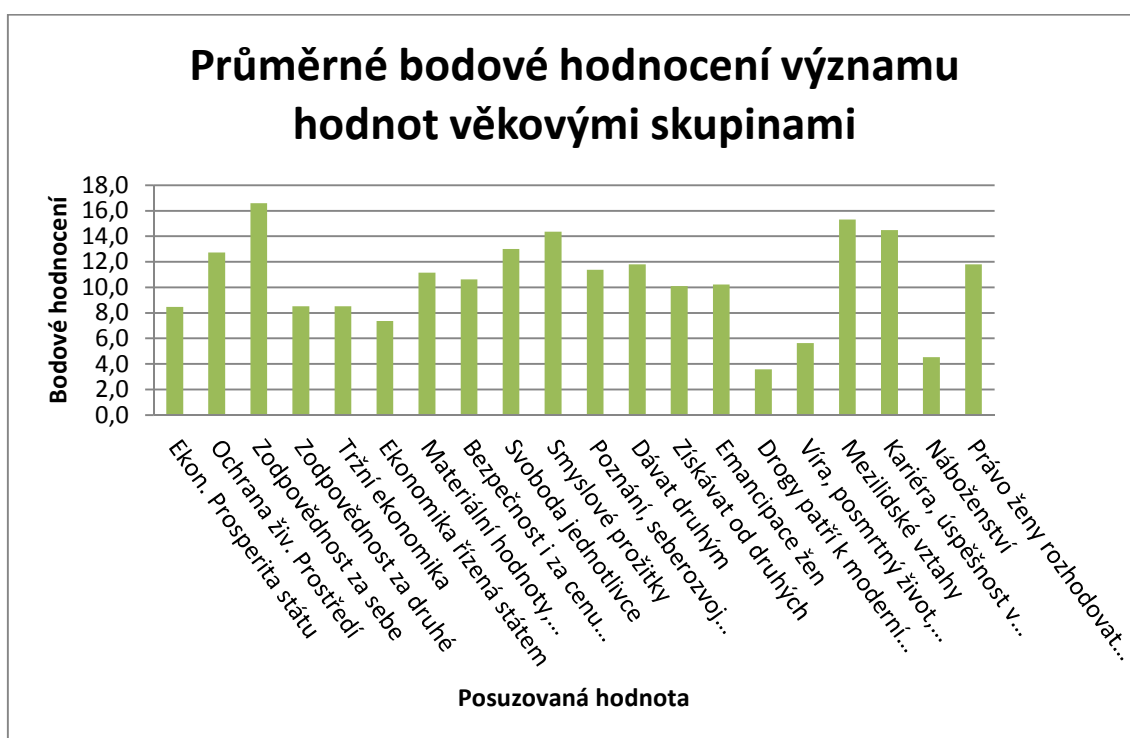
Obr. 43 Hodnotová orientace 16letých respondentů
Zdroj: Vlastní data

Obr. 44 popisuje hodnoty 17letých studentů, tyto respondenti nejvíce preferují hodnoty mezilidské vztahy, kariéru, úspěšnost v podnikání, každý je zodpovědný sám za sebe a své jednání a materiální hodnoty, peníze a majetek, toto si vysvětlují tím, že skupina těchto studentů nastupuje na placené praxe do různých podniků a zde dostávají svůj „první“ plat, s kterým se učí hospodařit, podniky si vybírají mezi těmito praktikanty šikovné a těm potom nabízejí možnost trvalého zaměstnání. Nejméně preferovanou hodnotou je v této věkové skupině „drogy patří k životu lidí v moderní společnosti“ a dále „víra, posmrtný život, mystično“. Tato skupina studentů byla vystavena, díky praxím, realitě „opravdového“ světa dospělých a proto se domnívám, že hodnota „víra, posmrtný život, mystično“ stojí tak nízko, otázka drog je nízko díky propracovanému systému prevence u nás na škole, výchovou v rodinách.

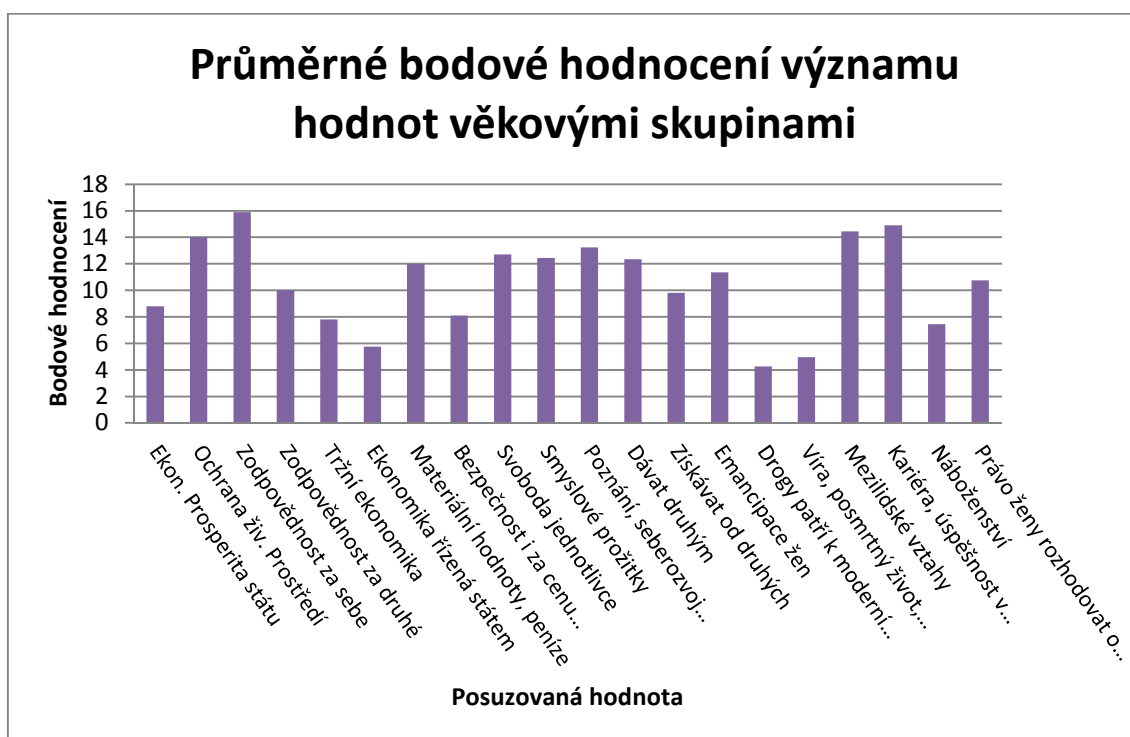
Obr. 44 Hodnotová orientace 17letých respondentů
Zdroj: Vlastní data

Obr. 45 vypovídá o hodnotách 18letých studentů, kteří preferovali hodnotu „každý je zodpovědný sám za sebe a své jednání, mezilidské vztahy, kariéra úspěšnost v podnikání a smyslové prožitky a užívání života“. Tato volba hodnot je dána, domnívám se, dosažením plnoletosti, a tudíž studenti vedou intimní život, mohou již legálně požívat alkohol, cigarety, zároveň si již plně uvědomují dopad svého chování, pro tyto studenty je už aktuální, díky praxím, zamýšlet se nad svojí pracovní kariérou, podnikáním.

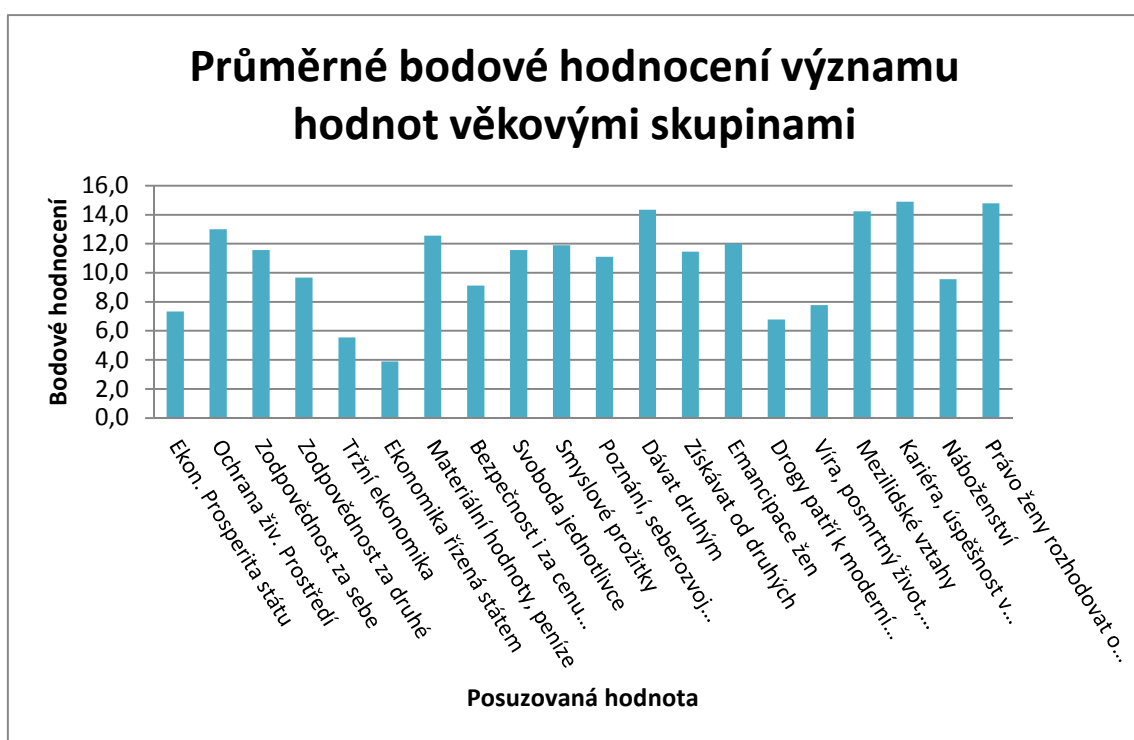
Obr. 45 Hodnotová orientace 18letých respondentů
Zdroj: Vlastní data

Obr. 46 ukazuje volbu hodnot dospělých, 19letých studentů, kteří jednoznačně dali do popředí hodnoty „každý je zodpovědný sám za sebe a své jednání, kariéra a úspěšnost v podnikání, mezilidské vztahy“, toto je dáno nutností rozhodovat se před maturitou o volbě svého dalšího života – zaměstnání, studium na vysokých školách, jedná se většinou o studenty posledních maturitních ročníků, ti si plně uvědomují svůj vybudovaný kolektiv, ve kterém strávili čtyři roky studia, jsou na sebe zvyklí, mezilidské vztahy jsou zde v popředí – nutnost společně se připravovat na maturitu. Nejméně preferované hodnoty jsou opět jako v předešlých dvou věkových kategoriích studentů „drogy patří k životu lidí v moderní společnosti, dále je to víra, posmrtný život, mystično“ tato hodnota je vzdálena jejich stylu života, který se teď zaměřuje na zcela novou etapu – dospělost.

Obr. 46 Hodnotová orientace 19letých respondentů
Zdroj: Vlastní data

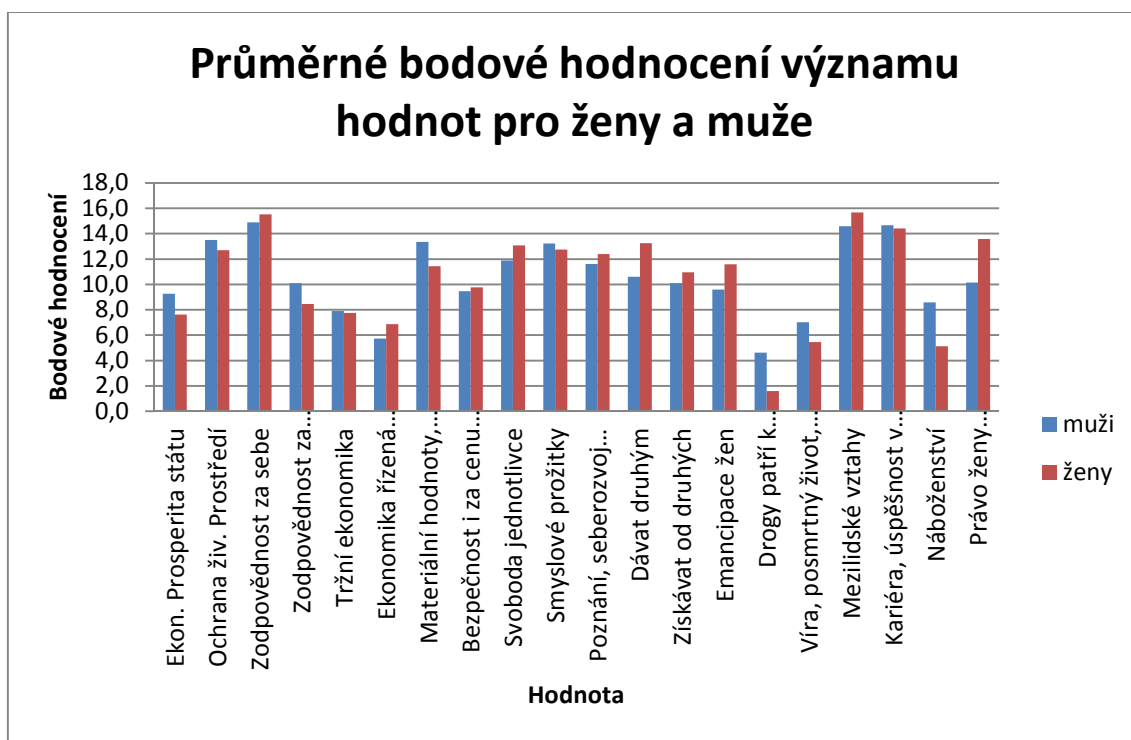
Obr. 47, vypovídá o preferenci hodnot nejstarších, 20letých studentů, tito upřednostňují kariéru, úspěšnost v podnikání, právo ženy rozhodovat o svém těhotenství, mezilidské vztahy, dávat druhým lidem (nezištně jim věnovat svůj čas, pomoc...), je zde vidět posun od skupiny 19letých studentů. Studenti v této věkové kategorii si již uvědomují nutnost zaměstnání, dále se zde nacházejí mladé matky, i tato skutečnost ovlivní třídní kolektiv, kde tyto mladé matky řešily svoje těhotenství. Nejméně preferovanými hodnotami byly „ekonomika a společnost má být řízena státem (regulace...)“ a „ekonomika má být řízena tržními mechanismy a individuálními zájmy lidí“. Myslím si, že studenti se nechtějí zabývat systémy řízení státní ekonomiky.

Obr. 47 Hodnotová orientace 20letých respondentů
Zdroj: Vlastní data

5.22 Srovnání hodnot podle pohlaví

Obr. 48 komplexně vypovídá, jaké hodnoty preferují ženy a muži. Ženy a muži se ve svých preferencích výrazně neliší: „každý je zodpovědný sám za sebe a své jednání, dále mezilidské vztahy“, ženy více upřednostňují hodnotu „kariéra, úspěšnost v zaměstnání/podnikání“, nejzajímavější je upřednostnění hodnoty „právo ženy rozhodovat ženy o svém těhotenství“ a to u obou pohlaví, dále „materiální hodnoty, peníze, majetek“, z dalších výrazných hodnot jsou to „smyslové prožitky, užívání života“. Hodnoty, které jsou nejméně preferované jsou „drogy patří k životu lidí v moderní společnosti“ – u této hodnoty je menší zastoupení žen, další hodnotou, které respondenti nepřikládají takovou důležitost je „víra, posmrtný život, mystično“ a „ekonomika má být řízena státem“.

Obr. 48 Srovnání preferencí hodnot mezi muži a ženami
Zdroj: Vlastní data

5.23 Srovnání hodnot podle důležitosti, kterou jim přiřadili respondenti bez ohledu na pohlaví, věk

Z celkového pohledu na zastoupení jednotlivých hodnot je patrné, že nejvíce respondenti preferovali hodnoty „každý je zodpovědný sám za sebe a své jednání“, dále „mezilidské vztahy, kariéra, úspěšnost v zaměstnání/podnikání“, nejméně důležitými hodnotami jsou, „drogy patří k životu lidí v moderní společnosti, víra, posmrtný život, mystično, ekonomika a společnost má být řízena státem“ (regulacemi apod.), náboženství.

6 DISKUSE

Hodnotová orientace a hodnoty jsou již delší dobu podrobovány výzkumu. Jedním z autorů, kteří se věnují výzkumu hodnotové orientace mládeže je Petr Sak (2000), z jeho výzkumů, které prováděl v devadesátých letech minulého století a na počátku tohoto století, vyplývá, že u našich adolescentů nedochází v této oblasti k radikálním posunům. Na prvních místech se umisťují hodnoty, které jsou spjaté se zdravím, láskou, přátelstvím. Tedy ty co se týkají jednotlivce. V mé práci s tímto musím souhlasit, studenti na naší škole preferovali hodnoty „každý je zodpovědný sám za sebe a své jednání, dále mezilidské vztahy, kariéra, úspěšnost v zaměstnání/podnikání“, tedy hodnoty které jsou taky spjaté s jednotlivcem.

K nejméně uznávaným hodnotám podle Saka (2000) patří ty, které přesahují rámec jednotlivce, jsou to podle tohoto autora – „politická angažovanost, Bůh, veřejně prospěšná činnost“. Rovněž tyto hodnoty, které byly orientovány na sociální a transcendentní dimenzi, nemají pro respondenty účastníci se mého výzkumu velký význam.

Výrazná je orientace na materiální hodnoty, peníze, majetek.

Velmi mě překvapilo, že studenti nedávají více do popředí hodnotu „ochrana životního prostředí“, s ohledem i na zaměření jejich studia, které se ochranou životního prostředí zabývá. Tato skutečnost se liší i od výzkumů Saka (2000), kde tato hodnota byla v popředí zájmu adolescentů.

V letech 1981, 1985, 1993 a 1997 byl proveden výzkum netradiční metodou, (Kraus a kol., 2006). Metoda nabízela čtyři typy hodnot: konzumní, peněžní, tvůrčí a společensky nestabilizovaný. Na počátku tohoto výzkumu převažoval typ konzumní, průměrný byl spotřební, v roce 1985 byly devalvovány společenské hodnoty a narostly hodnoty soukromé sféry života, v 1993 byla v popředí hodnota po svobodném životě bez závazků, odpovědnosti, s cílem si užívat a nezatěžovat se náročnějšími životními perspektivami. Byl zde i patrný odklon od veřejné sféry do soukromé. Z toho vyplynulo dle Krause (2006), že základní hodnotová orientace mládeže byla účelovost a racionalizace. Z výše uvedených výzkumů jasně vyplývá, že adolescenti preferovali individualitu se zaměřením na lásku, přátelství, dobrou práci před sociální orientací.

Z mého průzkumu také vyplývá, že nynější adolescenti více upřednostňují sami sebe, dávají důraz na individualitu. Dále jim jsou blízké hodnoty - mezilidské vztahy, kariéra, úspěšnost v podnikání, nejméně důležité, pro ně jsou hodnoty spojené s mystičnem, vírou, používání drog, náboženství. Myslím si, že je velká škoda, že se mladí lidé odklání od hodnot, které jsou zaměřené na druhé lidi. Důležitou roli, podle mě hraje rodina, která tvořila a tvoří hodnoty. Utváří a formuje člověka. V dnešní uspěchané době si jen málokterý rodič najde čas na „obyčejné popovídání si“, pohrání si nebo jen sdílení času se svým dítětem. Hodně rodičů tento nedostatek kompenzuje přísunem materiálních statků dítěti (mobil, notebook...). Dítě tak je zvyklé spíše na komunikaci s elektronickými věcmi. Dnešní sociální sítě toto jen podporují, proto nastává posun hodnot adolescentů od běžné komunikace s lidmi tváří v tvář, ke komunikaci přes elektronická zařízení. Jak vyplývá z mého výzkumu, tak u dnešních adolescentů jsou v globále preferovány hodnoty, které jsou zaměřeny k individuálním zájmům jedinců.

7 ZÁVĚR

Téma mojí závěrečné práce, jsem si vybrala z důvodu, že učím a jsem zároveň třídní učitelkou druhého ročníku maturitního oboru na střední odborné škole a s adolescenty se tak setkávám každý den. Je pro mě důležité jim porozumět, umět se vžít do jejich nálad, potřeb. Výzkumu se účastnilo 72 studentů naší školy, shodou okolností dotazník vyplnil shodný počet studentů i studentek. Z dotazníku jsem se dověděla a potvrdilo se mi, že se studenti stále více zaměřují na svoje individuální potřeby, nejsou úplně schopni fungovat ve společnosti. Zároveň jsou pro ně důležité mezilidské vztahy, toto je dáno, jak již jsem uvedla výše, klimatem ve třídě, poznáváním nových kamarádů, vyučujících, vedoucích lidí na praxi.

Adolescenti, chtějí mít všeobecně klid, aby od nich nikdo nic nechtěl, k tomu potřebují mít vyřešeny mezilidské vztahy. Z důvodů účasti na placených praxích, kde studenti vidí, jak funguje reálný svět, je pro ně velmi důležitá kariéra nebo úspěšnost v podnikání, tato hodnota je pro ně reálná i z toho důvodu, že po odmaturování chce valná většina studentů pracovat, být zaměstnána.

Poměrně málo důležitá pro ně byla hodnota ochrana životního prostředí, z mého hlediska bych očekávala, že studenti, kteří studují obory zaměřené na tuto problematiku, budou tuto hodnotu více preferovat.

Nejméně důležitá je pro ně drogová záležitost, což mě jako učitelku a třídní učitelku velmi potěšilo.

Co je naopak pro mě zarážející je problematika víry, posmrtného života, mystična. V této oblasti se naši studenti jeví jako zcela racionální, což je možná dáno i studijním zaměřením, kterým je cestovní ruch a agropodnikání, dále by to mohlo být i tím, že studenti všeobecně velmi málo čtou a je tím tedy zanedbána jejich fantazie a tím i přemýšlení o těchto věcech. Otázka náboženství je také silně podprůměrná, našli se ovšem jedinci, kteří otázku náboženství považují jako naprosto prioritní ve svém životě, toto je dáno výchovou v rodinách a vývojem v celé naší společnosti.

Z vyhodnocení výzkumu pro mě vyplývá několik věcí. Je nutné více se studenty hovořit, snažit se je motivovat, více zapojovat do třídních věcí, naučit je pomáhat si navzájem, aby si uvědomovali i potřeby druhých a ne se sobecky dívali jen na sebe.

Cíl, který jsem si zadala, jsem myslím splnila a potvrdilo se mi jen, to co můžu shledávat u svých studentů každý den. V mých silách jako třídní učitelky je dát podnět preventistům na naší škole k sestavení programu zaměřeného na rozvíjení hodnot, které se budou zaměřovat více na pomoc druhým. Dále mohu v hodinách občanské výchovy poprosit kolegy, aby se studenty rozebrali hodnoty, hodnotovou orientaci, aby se více zaměřovali na sociální uvědomělost studentů, aby studenti byli více hrdi na svoji zemi a zajímali se tedy i o ekonomickou prosperitu státu jako celku, tuto hodnotu totiž naši adolescenti shledávali jako nedůležitou, což může být i celkovou náladou ve společnosti. Nejdůležitější ovšem shledávám výchovu k hodnotám v rodinách a to v nejútlejším dětském věku, protože v období adolescence již „sklízíme to, co jsme do mladých lidí zaseli“ již v jejich raném dětském věku.

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*: 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, 376 s. ISBN 978-80-244-2295-4.
2. ČAČKA, O. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: DOPLNĚK, 2009. 377 s. ISBN 80-7239-060-0
3. ČÁP, J. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. 1. vyd. Praha: ISV nakladatelství, 1996. 302 s. ISBN 80-8586-615-3
4. ČERMÁKOVÁ, M. *Hodnotová orientace určité skupiny mládeže v naší populaci*: bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra sociální pedagogiky, 2004.
5. DOBROVOLSKÁ, D., DUPLINSKÝ, J. *Hodnotová orientace vysokoškoláka z hlediska současné koncepce hodnot*. 1. vyd. Praha: SPN, 1981. 145 s.
6. DOROTÍKOVÁ, S. *Filosofie hodnot: problémy lidské existence, poznání a hodnocení*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 1998, 162 s. ISBN 80-86039-79-X
7. EYROVÁ, L. EYRE, R. *Jak naučit děti hodnotám*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 156 s. ISBN 80-7178-360-9
8. FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 383 s. ISBN 80-7178-367-6
9. GÖBELOVÁ, T. *Hodnotová výchova v pedagogické praxi*: 1. vyd. Ostrava: Ostravská universita, 2008, 52 s. ISBN 978-80-7368-542-3
10. KRAUS, B. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. 1. vyd. Brno: Paido, 2006. 156 s. ISBN 80-7315-125-1
11. KUČEROVÁ, S. *Člověk hodnoty výchova*. 1. vyd. Prešov: ManaCon, 1996. 231 s. ISBN 80-85668-34-3
12. KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Brno: CERM akademické nakladatelství, 2000. 182 s. ISBN 80-214-1844-3
13. MACEK, P. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003. 142 s. ISBN 80-7178-747-7
14. MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. 250 s. ISBN 80-86429-05-9
15. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*: 1. vyd. Praha: Vysoká škola obchodní, 2007, 82 s. ISBN 978-80-86842-06-9.
16. OSECKÁ, L. *Možnosti využití metody párového srovnání pro výzkum hodnot*. Československá psychologie, ročník 28, 1984, 421 – 429 s. ISSN 0009-0735

17. OSECKÁ, L. *Typologie hodnotových hierarchií*. Československá psychologie, ročník 35, 1991, 127 – 134 s. ISSN 0009-0629
18. PRUDKÝ, L. *Inventura hodnot: výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*: 1. vyd. Praha: Academia, 2009a, 341 s. ISBN 978-80-200-1751-2
19. PRUDKÝ, L. a kol. *Studie o hodnotách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009b, 236 s. ISBN 978-80-7380-266-0
20. PRUNNER, P. *Vybrané kapitoly z pedagogické psychologie*: 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2003. 147 s. ISBN 80-7082-979-6
21. PRŮCHA, J. WALTEROVÁ, E. MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8
22. ROSENZWEIG, M. *Životní hodnoty – příručka pro učitele občanské výchovy*. Komenium Praha, 1991. 28 s. ISBN 80-85426-07-2
23. ŘEHÁKOVÁ, B. *Měření hodnotových orientací metodou hodnotových portrétů S. H. Schwartze*. Sociologický časopis: Czech Sociological Review [online]. 2006, č. 42 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/13cf738a87afccaf7bcf1377d631e8b51bdb42e4_645_108rehakova21.pdf
24. ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti*: 5.vyd. Praha: Grada, 2007, 196 s. ISBN 978-80-247-1174-4.
25. SAK, P. *Sociální vývoj mládeže*: 1. vyd. Praha: SPN, 1985. 150 s.
26. SAK, P. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. 291 s. ISBN 80-7229-042-8
27. SCHUSTEROVÁ, N. *Konstrukt „hodnota“ v psychologickom ponímání*. Československá psychologie, roč. 52, 2008 str. 265 – 275. ISSN 0009-062X
28. TAXOVÁ, J. *Pedagogicko psychologické zvláštnosti dospívání*. 1.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 276 s. ISBN 14-426-87
29. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. 524 s. ISBN 80-7178-308-0

9 PŘÍLOHY

Příloha 1 Dotazník HODNOTY

PŘÍLOHA 1

Dotazník HODNOTY

Dovoluji si Ti předložit stručný dotazník zaměřený na hodnoty a názory vás dospívajících. Dotazník je zcela anonymní a bude použit k průzkumu v rámci mé bakalářské práce. Jedná se o průzkum hodnot studentů naší školy. Váš hodnotový žebříček je pro mě a mé kolegy důležitý, abychom vám mohli lépe porozumět a chápat vaše potřeby. Žádný způsob jeho zodpovězení není nesprávný – jde čistě o Tvůj pohled. Na vyplnění dotazníku budete potřebovat asi patnáct minut.

Pohlaví: muž žena
Napiš svůj věk: _____

Seřaď, prosím, následujících dvacet hodnot a názorů podle toho, jak jsou pro Tebe osobně důležité (jedničku přiřaď tomu nejdůležitějšímu, dvacítku nejméně důležitému).

Hodnoty / názory:	Tvoje pořadí:
Ekonomická prosperita společnosti (bohatství státu, hrubý domácí produkt...)	_____
Ochrana životního prostředí	_____
Každý je zodpovědný za sebe a své jednání	_____
Každý jedinec je zodpovědný i za jiné lidi a celé společenství (solidarita s druhými)	_____
Ekonomika má být řízena tržními mechanismy a individuálními zájmy lidí	_____
Ekonomika a společnost má být řízena státem (regulacemi apod.)	_____
Materiální hodnoty, peníze, majetek	_____
Bezpečnosti lidí i na úkor částečného omezení svobody jednotlivce	_____
Volný prostor pro jednání lidí (svoboda jednotlivce)	_____
Smyslové prožitky, užívání života	_____
Poznání a rozvoj sebe sama, duchovní a myšlenkové podněty	_____
Dávat druhým lidem (nezištně jim věnovat svůj čas, pomoc...)	_____
Získávat od druhých lidí (dostávat jejich čas, pomoc...)	_____
Emancipace žen (rovné podmínky v zaměstnání, domácnosti apod.)	_____
Drogy patří k životu lidí v moderní společnosti	_____
Víra, posmrtný život, mystično	_____
Mezilidské vztahy	_____
Kariéra, úspěšnost v zaměstnání/podnikání	_____
Náboženství	_____
Právo ženy rozhodovat o svém těhotenství	_____

Zde máš prostor k vypsání dalších hodnot, které Ti připadají velmi důležité, ale nenašel jsi je v seznamu:

Děkuji za Tvůj čas k vyplnění dotazníku!

Ing. Kateřina Makovská